№ 68 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 26

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 26 № 68

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16. կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Նախազգուշացում

Դ. Զ. ՍԱՐԱՃԵՎ Д. З. Сараджевъ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳԻՆՈՒ ԱՆՆԵԱԿԻՑ

Ներկա ի վաճառի է հանվել օղի (столовое вино)

„ԸՆԿ. Գ. Մ. ՍԱՐԱՃԵՎ“ „Т-во Г. М. Сараджевъ“

ֆիրմայով և մերին կատարելապէս նման etիկetներով, նպատակ ունենալով մոլորեցնել պ. պ. սպառողներին, մեր ֆիրմայի հռչակով օգտվելու նպատակով:

Թողնելով դատարանին ապրանքի տարածման այդպիսի մի ձևի գնահատութիւնը, գրասենեակը խնդրում է յարգելի հասարակութեան ուշադրութիւն դարձնել ֆիրմայի էտիկետների վրա անուան և հօրանուան սկզբնական „Դ. Զ.“ „Д. З.“ տառերին, նոյնպէս գործարանի դրօշմի՝ «այծեամը ժայռի վրա»:

(23, 26, 27, 28, 29, 30) ատ. 25—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, 27 մարտի

Հայ դերաս. խմբի անդամները կը ներկայացնեն առաջին անգամ

ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ

Պատմ. պիէս 5 գործ. 3 պատկ. հեղ. Բագ. Այվազեանի

Մասնակցում են տ. տ. Մելիքեան, Նօնիկեան, Ցասմիկ, պ. պ. Աղայեան, Միրաղեան, Տէր-Դաւթեան, Սաֆարեան, Դաւիթխանեան, Արշակունի, Յովհաննիսեան և ուրիշները.

Երրորդ պատկերի մէջ—յունական պար (բալէտ)

Սկիզբը 8 ժամին երեկոյեան

Տեղերի գները սովորականն են.

(Հ. Հ.) ատ. 2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Չորեքշաբթի, մարտի 26-ին

Յօգուտ

Նոր բացված դպրոցի հայ չքաւոր երեխան. օգնող «ԼՈՅՍ» ընկերութեան

Մասնակցութեամբ դերաս. Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ

Հայ դրամատիկական խմբի անդամների եւ սիրողների

կը ներկայացվեն

I

ԿՐԵՄՕՆԱՅԻ ՎԱՆԱԳՈՐԾԸ

Դրամա 1 գործ. հեղ. Ֆր. Սօպպէի, Թարգ. Ա. Արմէնեանի

II

Երաժշտական բաժին

Մասնակցում են տ. Նաւասարդեան, պ. պ. Ծովեանեան, Տրիգուբօվ, Ամիրաղեան և Դաւիթխանեան

Մանդոլինիստների խումբը՝ ղեկավարութեամբ Մելէնչուկի

III

ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿ

Կօմեդիա 3 գործ. հեղ. Մօլիէրի, Թարգմ. Արմէնեանի

Մասնակցում են օր. Ս. Ադամեան, տ. Զաբէլ, օր. Ծուրինեան, տ. Աստղիկ, պ. Արմէնեան, Իփէկեան, Միրզօյեան, Լաքա, Տէր-Յովհաննիսեան, Ահարոնեան և ուրիշները.

ԱԼԵԳՐԻ, Petit chevaux

Վերջը

ՊԱՐԵՐՕ

Երաժշտական զինուորական խումբ

Տոմսակները 3 ր. 25 կ. մինչև 75 կ. Ներկայացման օրը կարելի է ստանալ ժողովարանում առաւօտից:

Սկիզբը ճիշտ ժամը 8-ին

(Ե. Հ.) ատ. 2—2

ՕՐՎԱՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

—

Նահանգական ատեանները սկսում են բաժանել հացը և սերմացուն:

Այժմ կարևոր է, որ գաւառական կօմիտէտները ցոյց տան արտակարգ եռանդուն գործունէութիւն և ամենակարճ ժամանակամիջոցում կազմեն կարօտեալների ցուցակները, որոշեն նպաստի չափը, պայմանաւորվեն գիւղացիների հետ հաց և սերմացու ստանալու եղանակների մասին:

Տափարակում արդէն մշակվում է հողը և սկսվել են գիւղատնտեսական միւս աշխատանքները: Լենքորանչեբում պատրաստվում են սերմ ցցելու, և մի ընդարձակ շրջանում սերմելը կը կատարվէր աւելի վաղ, եթէ գործին չը խանգարէին մի կողմից այն ձիւնը, որ անցեալ շաբաթ եկաւ ընդարձակ տարածութեան վրա, և միւս կողմից սերմացուի պակասութիւնը:

Մի քանի տեղերից լսվում են պահանջներ ձեռք բերելու սերմացու Ռուսաստանի ցորենից և նոյնիսկ կատարվել են պատուէրներ այդ իմաստով: Մենք մի քանի անգամ առիթ ենք ունեցել յայտնելու մեր կարծիքը այդ խնդրի մասին և ստիպված ենք դարձեալ ասել մի քանի խօսք:

Սերմը փոխելը, նոր սերմացու ձեռք բերելը շատ գեղեցիկ բան է, բայց այդ գործողութիւնը պէտք է կատարվի որոշ պայմաններով: Նոր սերմ գործադրողը պէտք է երաշխաւոր լինի, որ այդ սերմը բոլորովին յարմար է այն տեղի համար, ուր պէտք է նա ցանվի: Իսկ որպէսզի այդ երաշխաւորութիւնը լինի, անհրաժեշտ է, որ այդ սերմի նմուշները փորձված լինեն վաղօրօք այն շրջանում, որի համար նա նշանակվում է: Եթէ կան այդպիսի փորձեր որոշ տեղերում և ապահովութիւն կայ, որ սերմացուն փչացած չէ, լաւ յատկութեան է, անշուշտ կարելի է նրան ցանել և սպասել արդիւնաւոր հետևանքների:

Դժբաղդաբար շատ քիչ են մեր երկրում այն տեղերը, ուր կատարված են սիստեմական փորձեր Ռուսաստանի սերմերի վրա և ուրեմն հաստատ ցուցումներ չը կան, որ հիւսիսից գընված սերմացուն աջողութեամբ կը զարգանայ իր նոր տեղում:

Փոքրիկ փորձեր անել անշուշտ օգտաւէտ է նաև այժմ: Բայց այդ փորձերը, իսկապէս, պէտք է կրեն լոկ փորձերի նշանակութիւն: Եւ ուրեմն գիւղացին պէտք է իր ցանքսերի էական և ստուարագոյն մասը կատարէ տեղական հացահատիկներով, որոնք վերցված լինեն այնպիսի մերձաւոր շրջաններից, որոնց երկրագործական պայմանները զգալի կերպով տարբեր չեն նոր ցանքսատեղերից:

Նորից յիշեցնում ենք այս ցուցումը, որպէսզի սխալներ չը կատարվեն, տնտեսական ձախորդութիւններ առաջ չը գան և առարկութիւններ չը լինեն, թէ մարդկանց մոլորեցրել էին կամ լաւ չէին հասկացրել իրերի էութիւնը:

Ապրիլ և մայիս ամիսները ճակատագրական ամիսներ են մեր երկրի գարնանացանի համար: Եթէ այդ ամիսներում գիւղացին առատօրէն չը ցանեց իր արտերը, նա կը կորցնի այն շտեմարանը, որի վրա նա կարող էր յոյս ունենալ իր տան ապրուստի համար:

Ամեն ջանք պէտք է գործ դնել նըպաստելու, որ գիւղական շտեմարանը լցնելու համար տրված լինեն նպատակայարմար միջոցներ:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

«Corresp. Bureau»-ին հեռագրում են Կ. Պօլսից. «Ճէվիկեանի մօտ գտնված թղթերի հիման վրա, որն վերջ տուեց իր կեանքին ինքնասպանութեամբ, այստեղ կատարվում են հայերի ձերբակալութիւններ: Ձերբակալվածների մեծ մասը հարուստ հայ վաճառականների որդիներ և ծառայողներ են»:

—

Լօնդօն, 25 մարտի

«Թայմս»-ին Թէհրանից հաղորդում են, որ մինիստրների կաբինետը հրաժարական տուեց: («Հ. Գ.»)

—

Հելսինգֆօրս, 25 մարտի

Երէկ երեկոյեան ժամը 6-ին, սէյմի դահլիճում, սէյմի բոլոր պատգամաւորների և քարտուղարների ներկայութեամբ, կարդացվեց Բարձրագոյն հրովարտակը սէյմի արձակման մասին: Ընթերցումից յետոյ տալմանը սէյմը յայտարարեց փակված: Պատգամաւորները անմիջապէս ցրվեցին: («Հ. Գ.»)

—

Լիսաբօն, 25 մարտի

Ընտրողական ժողովներից մի քանիսում տեղի ունեցան անկարգութիւններ:

Զօրքերը կրակեցին: Կան սպանվածներ և վիրաւորվածներ: Երեկոյի ընթացքում ամբոխը քարեր էր նետում «Դիարիօ-Իլիւստրատօ», «Պօպուլեար» և «Պօրտուգալ» լրագիրների խմբագրատների վրա: («Հ. Գ.»)

—

Անգլիական վերին պարլամենտում: Պատասխանելով լօրդ Լամինգտոնի հարցապնդումին, արտաքին գործ. մինիստրի օգնական Ֆից-Մօրիսը յայտնեց, որ կառավարութեան կարծիքով, անգլիական շահերը Բաղդադի և պարսկական սահմանի միջև շրջանում բոլորովին բաւականաչափ պաշտպանված են: Անգլօ-ռուսական համաձայնութեան քննութեան օրից ի վեր այնպիսի մի բան չէ պատահել, որ կարօտ լինէր որևէ նոր լրացուցիչ յայտարարութիւն անել: Միակ փոփոխութիւնը կայանում է ռուսական և անգլիական աւելի եռանդուն գործունէութեան մէջ, այն նպատակով, որ մի կողմից ճնշումն գործ դրվի թիւրքաց կառավարութեան վրա և նրան հարկադրեն վերջ տալ թիւրքաց զօրքերի չարաբաստիկ գործողութիւններին պարսկական սահմաններում, իսկ միւս կողմից՝ ազդել պարսից կառավարութեան վրա, որ նա իրան վիրաւորված չը զգայ աւելի մեծ չափով, քան թէ այդ կարելի է արդարացնել թիւրքաց իշխանութիւնների այդպիսի սանձարձակ գործողութիւններով:

—

Թիֆլիս, 25 մարտի

„Зак.“ լրագիրը Պարսկաստանից տեղեկութիւններ է ստացել, որ Կավկամար գիւղում կանգան կուսակցութիւնների միջև արիւնահեղ ընդհարումներ են տեղի ունենում: Այսպէս, մարտի 9-ին, Աղսէյդի գիւղի սէիդները, թւով 60-ից աւելի մարդ, տանելիս են լինում իրանց համար մըթերքներ: Ճանապարհին նրանց հանդիպում են «մուրսալ» ցեղի սէիդները: Երկու խմբերի միջև անյայտ պատճառով սկսվում է ուժեղ հրացանաձգութիւն, որի ժամանակ սպանվում են 7 ազնէյլինցիներ, իսկ «մուրսալ»-ների կողմից գազանաբար սպանվում է ժողովրդական սէիդ Միր Մարտուզի որդին: Նրա աչքերը հանում են և կտրտում են նրա երկու ձեռքը: Լուրեր են պտտում, որ երկու կուսակցութիւններն էլ պատրաստվում են միմեանցից վրէժ լուծել:

—

Դրութիւնը Վանում

Ռէյտէրի գործակալութիւնը Կ. Պօլսից հեռագրում է անգլիական լրագիրներին մարտի 15/27 թւով.

Կացութիւնը Վանում լուրջ է մահմեդականների բռնած սպառնական դիրքի պատճառով:

Ֆրանս., անգլ. և ռուսական փոխ-հիւպատոսները վալիին մի հաւաքական նօտա ուղղեցին, որի մէջ պահանջում են անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել, որ նոր անկարգութիւններ չը պատահեն: Նրանք առաջարկում են զինուորական պահակներ դնել մի թաղում, նոյնպէս և շուկայում, մի օֆիցէրի հրամանատարութեան տակ, որ անձնականապէս պատասխանատու լինի կարգի պահպանման: Մեծ անհանգստութիւն է տիրում շրջակայ գիւղերի մասին:

Ֆրանսիայի, Անգլիայի և Ռուսաստանի դեսպանատները երէկ պնդեցին Բ. Դրան մօտ, որ կոտորածին մասնակցողները պատժվեն, և պահանջեցին, որ կարգադրութիւններ լինեն որևէ նոր անկարգութիւն արգելելու համար:

Իբրև պատասխան, սադրազամը յայտնեց, որ ամեն կարելի միջոց ձեռք է առնվում, որ խնդրել է Վանի իշխանութիւններից անկարգութիւնների սկսելու առաջն առնել և թէ մի բատալիօն հետեւակ զօրք է ուղարկված Վան:

Նոյն անգլիական հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդում է, որ մարտի 10-ի կոտորածի օրը, երբ թիւրքերը՝ ոստիկանների գլխաւորությամբ յարձակվել են հայերի վրա, հայ ժողովուրդը սկսել է փախչել զանազան կողմեր և փախչողները, հիւպատոսների տեղեկութեան շնորհիւ, ապահով կարողացել են վերադառնալ իրանց տները: Կանոնաւոր զօրքը, ասում է հեռագիրը, իրան լաւ էր պահում:

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 մարտի: Մինիստրների խորհուրդը, բարձրագոյն հրամանով, քննութեան առնելով ֆինլանդական գեներալ-նահանգապետի զեկուցագիրը այն մասին, որ ֆինլանդական սէյմը մարտի լոյս 15-ի գիշերը որոշեց պարսաւանք յայտնել սենատին այն գործողութիւնների համար, որ նա անում է կայսերական իշխանութիւնների պահանջներին, ուշադրութիւն դարձնելով այն հանգամանքի վրա, որ ֆինլանդական այժմեան սէյմը արդէն շատ յաճախ իր գործունէութեան մէջ երևան է հանել անտեղի վերաբերմունք դէպի բարձր կառավարութեան ձեռնարկութիւնները:

Այսպէս, այս տարվայ յունվարի 2-ին, այժմեան նստաշրջանը բանալու ժամանակ, սէյմի տալման Սվինխուվուդը, ի պատասխան գեներալ-նահանգապետի հաղորդած Նորին Կայսերական Մեծութեան ողորմած ողջոյնի, մի ճառ արտասանեց, որով անտեղի կերպով քննութեան առաւ ֆինլանդական գեներալ-նահանգապետի օգնական գեներալ-մայօր Զէյնին նշանակելու կարգադրութիւնը, ինչպէս և մի քանի խիստ նկատողութիւններ արեց կառավարութեան վերջին պահանջների առիթով:

Դեռ քիչ է այդ. իր ճառի վերջում, որ նուիրված էր սէյմի կողմից պատասխանողջոյնին, տալմանը թոյլ տուեց իրան նոյնիսկ կրճատել Նորին Կայսերական Մեծութեան պատկանող տիտղոսը:

Սէյմի մէջ տիրող տրամադրութիւնների նոր արտայայտութիւն հանդիսանում է վերոյիշեալ որոշումը, որի ուժով սօցիալիստների 61 ձայնով ընդդէմ շվէդական կուսակցութիւնների և երիտասարդ ֆինների 47 ձայների, ստարոֆինների կուսակցութեան ձեռնպահութեամբ, ընդունվեց հետեւեալ բանաձևը.

«Անցնելով հերթական գործերին, սէյմը նկատում է, որ այժմեան սենատը, որ հենց սկզբից և եթ չէր վայելում ժողովրդի լայն խաւերի վստահութիւնը, ոչ միայն չը կանխեց իր վրա վերցնելու, իր անմիջական պարտականութիւնից զրկված, աւելի անհրաժեշտ բարենորոգումների նախաձեռնութիւնը, այլ անգամ արգելառիթ հանդիսացաւ նրանց. որ, իր վարչական ձեռնարկութիւնների մէջ պահպանելով այն գործելակերպը, որ ուղղված էր երկրի պրօլետարիատի դէմ և նրան ճնշում էր, արգելեց ժողովրդի մեծամասնութեան՝ ժողովել ներքին ույժերը ի մի, արտաքին նոր փորձութիւնները վանելու համար. որ վիրաւորեց մեր իրաւունքները պաշտպանող ռուս ժողովրդի մի մասին նրանով, որ թոյլատրեց ձերբակալութիւններ, աքսորներ և վարչական դատարաններին յանձնել ոչ միայն ռուսների, որոնք մեղաւոր ճանաչվեցին քաղաքական այլ և այլ յանցանքներում վարչական տերրօրիզմի ազդեցութեան տակ, այլ և ուրիշ ռուս քաղաքացիների, որոնք պատկանում էին դիմադիր կուսակցութեան, որ, այնուհետև, երևան հանելով վտանգաւոր զիջողականութիւն, հնազանդեց ռուս բէակցիայի առաջարկած պահանջներին և կրճատեց մեր ժողովրդի իրաւունքները ու ինքնորոշման ձգտումները, և մերժելով ռէակցիային, չը կատարեց իր պարտքը՝ մեր ժողովրդի իրաւունքները պաշտպանելու կռւում, և, այդպիսով ցոյց տուեց, որ նա կարող չէ յետ մղել այն յարձակումները, որ վերստին ուղղում էր ռուսաց ռէակցիան մեր երկրի ներքին անկախութեան և մեր ժողովրդի ազատութեան դէմ»:

Ֆինլանդական գեներալ-նահանգապետը, գտնելով որ սենատի գործողութիւնների մասին այդօրինակ քննադատութիւնը չէ հանդիսանում հանուր ֆինլանդական ժողովրդի կարծիքի արտայայտութիւն և իր մէջ անթոյլատրելի մտքեր է պարունակում այն միջոցների մասին, որ ընդունվել են Նորին Կայսերական Մեծութեան կամքի համաձայն, իր կողմից անհրաժեշտ համարեց՝ արձակել այժմեան հերթական սէյմը և նոր ընտրութիւններ նշանակել սէյմի կանօնադրութեան 3—18 յօդուածների բուն իմաստով:

Քննելով այդ գործը և գտնելով, որ սէյմի ընդունած որոշումը վիրաւորական է կայսերական կառավարութեան համար և որ անյապաղ փոխադարձ պատասխան է պահանջում, մինիստրների խորհուրդը այն եզրակացութեան յանգեց, որ գեներալ-նահանգապետի առաջարկած վճիռը պէտք է միակ կանօնաւոր և անհրաժեշտ վճիռը համարել: Մինիստրների խորհրդի համոզմունքով, ֆինլանդական այժմեան սէյմը, որ ապացուցեց իր ծայրայեղ ուղղութիւնը դեռ առաջ էլ, երբ քննվում էր պետական զանձարանին նպաստ բաց թողնելու խնդիրը զինուորական կարիքների համար, այսուհետև չէ կարող հանդուրժելի մնալ և ոչ մի դէպքում:

Մինչդեռ, սէյմի արձակումը շահեկան կը լինի երկրի համար, որովհետև հիմք կայ կարծելու, որ նոր ընտրութիւնները ֆինլանդական ապագայ սէյմում գերակշռութիւն կը տան աւելի չափաւոր և օրինահնազանդ տարրերին:

Այս բոլորի հիման վրա, մինիստրների խորհուրդը անհրաժեշտ գտաւ անյապաղ արձակել ֆինլանդական ներկայ սէյմը այն կարգով, որ յիշատակված է 1906 թ. սէյմի կանօնադրութեան մէջ, և նոր ընտրութիւններ կատարել երկրում գոյութիւն ունեցող օրէնքների համաձայն:

Մինիստրների խորհրդի այս որոշումը արժանացաւ Բարձրագոյն հաստատութեան այս մարտի 19-ին:

(«Հ. Գ.»)

—

Ֆրանսիան եւ արեւելեան հարցը

«Temps» լրագիրը մի մեծ առաջնորդող յօդուած է նուիրել այն բարդութիւններին, որ տեղի են ունեցել 1908 թւին արևելեան հարցում, և Ֆրանսիայի վերաբերմունքը դէպի այդ հարցը:

Մատնացոյց անելով այն հանգամանքի վրա, որ Եւրոպայի վերաբերմունքը փոխվել է դէպի արևելեան հարցը, որովհետև առաջ արևելեան հարցը ձգտում էր հողային նուաճումներ անել, իսկ այժմ աշխատում է առաջնակարգ դիրք բռնել ազդեցութիւնների և առևտրական մրցման շրջանում, «Temps» ընդգծում է դաշնագիրների խաղաղարար նշանակութիւնը զանազան պետութիւնների միջև, որոնք հաւասարակշռող դեր են կատարում:

«Արևելեան հարցը,—ասում է «Temps»,—դժուար հարց մնալով, դադարեց վտան-

գաւոր լինելուց։ Չը նայելով որ մենք տնտեսական և բարոյական մեծ ազդեցութիւն ունենք Բալկանեան թերակղզու վրա և Լիբանանում, մենք, ֆրանսիացիներս, քաղաքական ոչ մի սպասելիք չունենք Ադրիական ծովափի այդ մասի վրա։ Մեր գործողութեան ասպարէզը արեւմտեան և ոչ թէ արեւելեան ծովափն է։ Մենք շահագրգռւած ենք միայն մի բանում, այն է՝ որ օգնենք մեր բարեկամներին ու դաշնակիցներին և հաշտեցնենք նրանց միմեանց հետ, երբ նրանք համաձայն չեն։ Ռուսաստանը առաջինը կարող է յոյս դնել մեր կատարեալ համակրութեան վրա, եթէ նա կուզենայ առեւտրական ընդլայնումներ անել դէպի եւրոպական ծովը։ Մենք համակրում ենք Անգլիայի ցանկութեանը՝ գործօն դեր խաղալ Մակեդոնիայի խաղաղացման գործում, նոյնպէս և Իտալիայի օրինական ձգտմանը՝ մի ելք գտնել դէպի ծովը Ադրիականի արեւելեան ափի վրա։ Սակայն Աւստրիան ևս իրաւունք ունի օգուտ քաղելու իր գերազաս դրութիւնից Բալկանեան թերակղզու վրա։

«Բոլորին օգտակար և հաշտեցնողի դեր կատարելու համար, Ֆրանսիան պէտք է վերապահէ իրան գործունէութեան ազատութիւն, չը տալով իր ամբողջ համակրութիւնը բացառապէս որեւէ մի պետութեան։ Եւ թող յայտնի լինի, որ բոլորը, ինչ մենք կարող ենք անել ռէֆօրմները հաշտեցնելու և տնտեսական գործունէութիւնը զարգացնելու համար Բալկանեան թերակղզու վրա, պահպանելով Թիւրքիայի կալուածքների անձեռնմխելիութիւնը, մենք կանենք առանց վերապահումների և յետին մտքերի»։

«Temps» խորհուրդ է տալիս վերադառնալ Բերլինի դաշնագրի ոգուն և տառին։

Տնտեսական կողմից Բալկանների վրա ամենքի համար էլ բաւական տեղ կայ. քաղաքական տեսակէտից, երկաթուղիների ցանցի տարածման հետ միասին անիշխանութիւնը և կողոպտումները աւելի ևս անտանելի կը դառնան։ Անհրաժեշտ է վերջ տալ դրանց։ Եթէ 1897 թ-ի աւստրո-ռուսական համաձայնութիւնը, որին մենք հաւանութիւն տուինք, չը վերագնահատելով նրա նշանակութիւնը, ընդունակ է այդ նպատակին հասնել, եթէ նա կը մնայ—աւելի լաւ, եթէ չէ—աւելի վատ։ Թէ Եւրոպան ամբողջապէս, նոյնպէս և Ռուսաստանը մասնաւորապէս, շատ լաւ կարող են առանց դրան էլ եօլա գնալ։ Արեւելեան խարտիան—Բերլինի դաշնագիրը—թէ աւելի հին է և թէ աւելի ընդարձակ. և ֆրանսիական դիպլօմատիան նրա վրա պէտք է մատնացոյց անէ պետութիւններին, որպէս խաղաղութեան և հաւասարակշռութեան գրաւականի վրա։

ԿՈՄՍ Ի. Ի. ՎՈՐՕՆՑՈՎ-ԴԱՇԿՕՎԻ ՅՕԲԵԼԵԱՆԸ

—

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ

Կոմս Իլլարիօն Իվանօվիչ!

Պատանեկան հասակից նուիրելով ձեզ զինուորական ծառայութեան, և դէպի զինուորական գործը անկեղծ սիրով ոգեւորված, դուք դեռ պալատական հեծելազօրի կրտսեր օֆիցէրի պաշտօնում՝ ուղարկվեցիք Կովկասեան զօրաբանակը։ Այն ժամանակից, մի շարք տարիների ընթացքում, դուք փառաւոր մասնակցութիւն ունեցաք Կովկասի պատերազմական արշաւախմբերին և Թիւրքեստանի կռիւներում։ 1865 թւին Ուրա-Տիւբէ բերդը վերցնելու ժամանակ արշաւող զօրախմբի հրամանատարը լինելով, դուք ձեր անվեհերութեան համար ընծայ ստացաք ս. Գէօրգի 4-րդ աստիճանի շքանշանը։ Դուք ձեր պատերազմական ասպարէզը աւարտեցիք Բօլգարիայի դաշտերում, ուր, Ռուսչուկի զօրամասի գլուխ կանգնած, Իմ Անմոռանալի Ծնողի զինակիցներից մէկն էիք։ Ապա երբ Իմ հայրը գահ նստեց, դուք, իբրև վաղուց անտի Նրա յատուկ վստահութիւնը և համակրութիւնը վայելող անձն, կոչվեցիք գրաւելու պալատական մինիստրի պաշտօնը։ Այդ պաշտօնը երկար տարիներ վարեցիք աջողութեամբ, ինչպէս և պետական ձիաբուծութեան պաշտօնը, և ցոյց տուիք շատ և շատ օգտակար միջոցներ, որոնք նպաստեցին գործը նպատակայարմար կերպով դնելու Բարձրագոյնս ձեզ յանձնված վարչութիւնների մէջ։ 1905 թ. Ես դիմեցի ձեր փորձառու հմտութեան, նշանակելով ձեզ, ինչպէս Կովկասի տիրապետութեան գործունեայ մասնակցողներից մէկին, Կովկասի Փոխարքայի նորահաստատ պաշտօնում։ Ես հաւատացած եմ, որ ձեր գործողութիւնների պարզասիրտ ու անկեղծ ձեր, որ հայրենիքի միակ բարեկեցութեանն է հետամուտ, արժանաւոր կերպով գնահատել է կովկասեան ազգաբնակութիւնը։

Այսօր, ձեր քաջարի ծառայութեան կիսադարեայ տարելիցի օրը, Ես, ի նշան Իմ հոգեկան յարգանքի դէպի ձեր՝ Կայսրին ու Գահին մատուցած ծառայութիւնները, շնորհում եմ ձեզ ընդ սմին կցված կրծքին կրելու Իմ հանգուցեալ Ծնողի և Իմ ադամանդազարդ պատկերները։

Մնում եմ առ ձեզ միշտ բարեհաճ՝
Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծ., սեփական ձեռքով մակագրված է՝
«Եւ անկեղծօրէն ձեզ յարգող՝
ՆԻԿՕԼԱՅ»

Ցարսկօէ-Սէլօ
25 մարտի, 1908 թ.

—

Երէկ, երեքշաբթի, մարտի 25-ին, Թիֆլիսում տօնվեց Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվի օֆիցէրական ծառայութեան յիսնամեայ յօբելեանը մեծ փայլով, շքով և կովկասեան բազմազան ազգաբնակութեան համակրական մասնակցութեամբ ի դէմս զանազան գաւառներից և քաղաքներից եկած պատգամաւորութիւնների, ներկայացուցչութիւնների, պաշտօնական, հասարակական, անհատական շնորհաւորութիւնների և ուղերձների։ Ներկայ տօնախմբութիւնը աչքի էր ընկնում և այն հանգամանքով, որ ոչ այնքան պաշտօնական, որքան լայն հասարակական և ժողովրդական բնաւորութիւն ունէր, որովհետև երկրի գրեթէ բոլոր հասարակական, մասնաւոր, կուլտուրական, բարեգործական, լուսաւորական, եկեղեցական-դպրոցական հաստատութիւններն ևս շտապել էին թէ ուղերձներով և թէ պատգամաւորութիւններով մասնակցել Փոխարքայի այդ ընտանեկան տօնախմբութեան։

Այս փաստը անկասկած ապացոյց է, որ Փոխարքան, չը նայելով միայն իր երեքամեայ պաշտօնավարութեան Կովկասում, կարողացել է գրաւել իր մեղմ, համբերատար և բարենորոգչական ուղղութեամբ Կովկասի ժողովուրդների համակրութիւնը, մանաւանդ Գօլիցինի վայրագ, դժնդակ և բռնակալ ռէժիմից յետոյ։

Մասնաւորապէս երկրի հայ ժողովուրդն ևս, որ իրան երախտապարտ է զգում կոմսին, որովհետև նրա ջանքերով և միջամտութեամբ ռուսաց կառավարութիւնը ուղղեց իր գործած մեծ սխալը և վերականգնեց հայոց եկեղեցու և ժողովրդի իրաւունքները, վերադարձնելով նրա խլված եկեղեցական-ազգային կալուածները, դպրոցները, թոյլատրելով նախկին ռէժիմի օրով փակված կուլտուրական հիմնարկութիւնների վերաբացումը,—շտապեց նոյնպէս իր անկեղծ շնորհաւորութիւնները միացնել ընդհանրութեան հետ։ Թիֆլիսի գրեթէ բոլոր ազգային-եկեղեցական-լուսաւորական-բարեգործական հիմնարկութիւնները մասնակցեցին պատգամաւորութեան, որը կազմվել էր Թիֆլիսի առաջնորդի նախագահութեան ներքոյ, և ուղերձին։ Բագուի, Բաթումի և այլ տեղերի հայոց նոյնանման հաստատութիւններն ևս ուղարկել էին պատգամաւորութիւններ և ուղերձներ։ Էջմիածինը իր կողմից պատգամաւորներ էր ուղարկել Յուսիկ արքեպիսկոպոսին և Մեսրոպ վարդապետին։

Միւս ազգութիւններն ևս—թուրքերը, վրացիները, ռուսները—այս կամ այն ձևով շտապել էին մասնակցել տօնախմբութեան, որի մանրամասնութիւնները գուցէ յետոյ կարողանանք տալ։ Բացի դրանից Կովկասի բոլոր գլխաւոր քաղաքների դումաները կամ իրանց քաղաքագլուխների և կամ առանձին պատգամաւորների միջոցով շնորհաւորեցին Փոխարքային։

Թիֆլիսի քաղաքային դումայի կողմից շնորհաւորող պատգամաւորութիւնը բաղկացած էր հետեւեալ ձայնաւորներից.—քաղաքագլուխ Չերքեզօվ, ուպրավայի անդամներ՝ Կօքչայէվ, Ա. Մ. Արղութեան, Ն. Վ. Արղութեան, Ալ. Խատիսեան և 18 ձայնաւորներ՝ Փրիդօնեան, Լունկէվիչ, Օստրոգօրսկի, Շահբուդաղեան, Եսայի Դօլուխանեան, Հախնազարեան, Սմէշնիկեան, իշխ. Թումանօվ, Հ. Առաքելեան, Ռ. Յովհաննիսեան, Յ. Խունունց, Ն. Տիգրանեան, Սեմեօնօվ և այլն։

Թիֆլիսի հայոց առաջնորդարանի նախագահութեամբ կազմված հայկական պատգամաւորութիւնը բաղկացած էր հետեւեալ հաստատութիւնների կողմից ընտրված կամ նշանակված անձերից. 1) Հայ հոգեւորականների կողմից—Գարեգին արքեպիսկոպոս Սաթունեան, Եփրեմ վարդապետ և 5 քահանայ, 2) Ներսիսեան հոգեւոր ուսումնարան—հերթական հոգաբարձու պ. Ն. Տիգրանեան, 3) Յովնանեան-Մարիամեան ուսումնարան—հոգաբարձութեան կողմից՝ տիկին Դ. Թաղէոսեան, 4) Թիֆլիսի եկեղեցական-ծխական հոգաբարձութիւնների կողմից—պ. պ. Յովսէփ Խունունց, բժիշկ Ղազարեանց, Ի. Յարութիւնեանց, 5) Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների երեցփոխների կողմից—պ. պ. Զ. Մամուլեան, Բ. Տէր-Յակովբեան և Բարսեղ Աւանեան, 6) Թիֆլիսի հայուհեաց բարեգ. ընկերութիւնից—տ. տ. Հ. Մարտիրոսեան և Սուսաննա Յովհաննիսեան, 7) Որբախնամ ընկերութիւնից—օր. Բայսօղլեան և տ. Պետրոսեան, 8) Հանգանակիչ Մասնաժողով ի նպաստ Թիւրքաց Հայաստանի սովեալների—պ. Հ. Առաքելեան, 9) Թիֆլիսի Կենտրոնական Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի կողմից—բժշկ. Կ. Ստեփանեան, 10) Հայոց ազգագրական ընկերութիւնից—պ. Ալէքսանդր Մելիք-Ազարեանց, 11) Մեղու ընկերութիւնից—տ. Սօֆիա Մինասեան, 12) Հայոց դրամատիկական ընկերութիւնից—պ. Միքայէլ Ջաբար, 13) Յօբելեանական յանձնաժողովից—պ. պ. բժշկ. Բ. Նաւասարդեան, Յ. Սպենդիարեան, 14) Հայոց տնայնագործական ընկերութիւնից—պ. պ. Ալ. Քալանթար, Յ. Փիրալեան և տիկին Ն. Դօլուխանեան։

Առաւօտեան ժամը 10-ին բոլոր պատգամաւորութիւնները, թւով 169, բաղկացած մօտ 2000 անձերից, հաւաքվեցին պալատի մեծ դահլիճում։ Ժամը $11^1/_2$-ին պալատական մատուռում սկսվեց մաղթանք Վրաստանի էկզարխի հանդիսակատարութեամբ, որին հրաւիրված էին ներկայ լինելու նաև հայ, կաթօլիկ, բողոքական և մուսուլման հոգեւորականութիւնները։

Ժամը 12-ին Փոխարքան դուրս եկաւ դահլիճը, ուր սկսվեց ուղերձների ընթերցումը։ Ամենից առաջ իր շնորհաւորութիւնները ներկայացրեց և ուղերձը կարդաց Թիֆլիսի նահանգի ազնւականութիւնը, ապա Քութայիսի նահանգի ազնւականութիւնը, դրանից յետոյ ռուսաց պալատական մինիստրութեան ներկայացուցիչը մի բաւական երկար ճառով, ողջունելով Փոխարքային և գծագրելով նրա գործունէութիւնը երբ նա պալատական մինիստր էր, ի միջի այլոց այլաբանօրէն շեշտեց այն հանգամանքը, որ նա պալատական մինիստրութիւնը ընդունեց փայտեայ վիճակում, բայց թողեց նրան քարեայ վիճակում, և ասաց, որ ամբողջ մինիստրութիւնը մինչև օրս չէ մոռանում իր պետին, որ իր ծառայողների մէջ ամենից առաջ որոնում էր մարդ և ոչ չինօվնիկ։

Ապա Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ռուդօլֆ մի երկար ուղերձով, ընդգծելով այն նոր ոգին և ուղղութիւնը, որ Փոխարքայի օրով մտցվեց դպրոցական գործում, ասաց, որ մատաղ սերունդը անջնջելի պէտք է պահէ նրա յիշատակը իր սրտում։

Երկաթուղային և պօստային վարչութիւնների պետերը նոյնպէս ներկայացրին մի մի ուղերձ։

Ապա Թիֆլիսի հայոց բոլոր եկեղեցական, կրթական, կուլտուրական և բարեգործական այն հաստատութիւնների կողմից, որոնց ցանկը վերևում առաջ բերինք, պ. Ա. Քալանթար կարդաց հետեւեալ, ուղերձը ռուսերէն մատնանշելով որ այդ ուղերձի նկարները վերցված են հին հայկական գեղարուեստից, իսկ գրութիւնը հին հայկական երկաթագրեն է.

Այստեղ առաջ ենք բերում ուղերձի հայկական բնագիրը, գրված գրաբար.

Պայծառափայլ Տէր՝
Կոմս Իլլարիօն Իվանօվիչ

Յայսմ աւուր լրման յիսնամեակի պաշտաման Պայծառափայլութեան Ձերոյ ի շարս պանծալի զինուորութեան Ռուսիոյ առաջակայքս եկեղեցական, բարեգործական, դպրոցական և կրթական հաստատութեանց հայոց պարտիս վարկանեմք մատուցանել Ձեզ զջերմաջերմ իղձս մերոյ խնդութեան, մաղթելով Ձեզ աւուրս ընդ երկար վաստակոց արգասաւորաց յօգուտ մեծի հայրենեաց մերոյ։ Ի մեծահանդէս աւուրս յիք հնար՝ եթէ չը յիշեցեմք խորին երախտագիտութեամբ զկոչումն բարձր, զոր յանձին կալայք յօրէ անտի ձեռնամուխ լինելոյ Ձեր ի կառավարութիւն կուսակալս Կովկասու։ Նրբազգաց և մարդասիրութեան ոգւով Ձերով ծանեաք Դուք զաղէտս վշտի եկեղեցւոյն և ժողովրդեան հայոց, և ոչ անխնայեցէք յամենայն ջան և ի զօրութիւն Ձեր՝ առ ի մեղմել, ամոքել զարտմութիւն վշտին և դարձուցանել ի հայսս ոչ միայն զընչս աւանդս մեր, այլև զվաղեմի վստահութիւն ի մեզ զպետութեան Ռուսիոյ։ Եւ անուն Ձեր, փառաւորեալ ճանաչիւք սիրոյ և մարդասիրութեան, կեցցէ յաւէտ յերախտագէտ միտս ժողովրդեան հայոց։ Ի նշանակ այսր երախտագիտութեան մեք սահմանեցաք զարդարել զդահլիճ տանն առաջնորդարանին հայոց ի Տփխիս կենդանագիր պատկերօք Ձերովք և ամենամեծարոյ ամուսնոյն Ձերոյ, կոմսուհւոյն Եղիսաւետայ Անդրէեվնայի, զուգակցին Ձերոյ ի գործս մարդասիրութեան։ Յուշ արասցին նոքին ամենեցուն, որք մտանիցեն ի տունս անդր ժողովրդեան հայոց, զփառաւորեալ անուանս Պայծառափայլութեանց Ձերոց, անյողդողդ հովանաւորացդ ամենայն ազանց, որք բնակեալ են ի բազմազգի երկրիս Կովկասու։

Ուղերձի ընթերցումից յետոյ Փոխարքան ասաց, որ նա շատ շնորհակալ է արտայայտված զգացմունքների համար։

Ա. Քալանթար ներկայացրեց նաև Արմաւիրից իր անունով ստացված հետեւեալ հեռագիրը.

Արմաւիր, 24 մարտի

Անդրկովկասի գաղութային հայերը, թւով երեք հազար հոգի, որոնք ապրում են Արմաւիրի սահմաններում, խնդրում են ձեզ իրանց ներկայացուցիչը լինել՝ անձնապէս շնորհաւորելու Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվի յօբելեանը։

Բարեհաճեցէք արտայայտիչը հանդիսանալ նրանց՝ դէպի կոմսը տածած սիրոյ և անսահման յարգանքի ոգեւորիչ զգացմունքների, կոմսի, որի լոկ անունը համակում է նրանց սիրտը հաւատով, որ նրանք անպաշտպան չեն, որովհետև յանձին կոմսի ունեն մի բարձր, արդար և մարդասէր հովանաւորողի Կովկասի բոլոր ժողովուրդների՝ առանց կրօնի և ազգի խտրութեան։

Հաղորդեցէք կոմսին, որ այդ երեք հազար հոգին միաբերան ջերմեռանդութեամբ ջերմ աղօթքներ են վերառաքում Տիրոջ. թող պարգեւէ նա մեր կոմսին և կոմսուհուն շատ երկար տարիներ, անխռով և երջանիկ կեանք Կովկասի սահմաններում՝ յուրախութիւն վերջինի։

Հաւատարմատարներ՝ Զաւաղ-բէկ Բալուղեան, Արշակ Անանեան, Գրիգոր Աղեան, Միշա Նազարեան, Աղաբէգեան, Իսահակ Բաբայեան, Բախչեան, Յովակ Մելիք-Գիւրջեան, Ալէքսանդր Խուդավերդեան, դօքտոր Տիգրան Օհանեան, Թէոդորոս Սարգսեան։

Քալանթարից յետոյ, Թիֆլիսի քաղաքագլուխ իշխ. Չերքեզօվ Թիֆլիս քաղաքի և Կովկասի բոլոր միւս քաղաքների հասարակական ինքնավարութիւնների կողմից, ողջունելով Փոխարքային, մի բաւական ընդարձակ ճառով գծագրեց նրան իբրև երկրի կառավարչի, որ կարող եղաւ համեմատաբար կարճ միջոցում իր հայրախնամ և խաղաղասէր գործունէութեամբ հանդարտեցնել ալեկոծված երկիրը։

Նրանից յետոյ Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերութեան կողմից պ. Ս. Յարութիւնեան կարդաց մի ուղերձ, որ առաջ կը բերենք վաղը։

Այստեղ պէտք է նկատենք, որ էջմիածնից եկած պատգամաւորութիւնը, ինչպէս և Թիֆլիսի առաջնորդը, Փոխարքայի դահլիճը դուրս գալուց առաջ, պատիւ էին ունեցել ներկայանալ նրան առանձին և մատուցանել էջմիածնի ուղերձը գրված հայերէն և ռուսերէն։

Այնուհետև Փոխարքան անցաւ բոլոր պատգամաւորութիւնների առջևից, և ուղերձների մի մասը կարդացվում էին, իսկ մի մասը յանձնվում էին Փոխարքայի թիկնապահներին։

Գեղանկար պատկեր էին ներկայացնում մանաւանդ կովկասեան լեռնականների պատգամաւորութիւնները իրանց ազգային տարազներով, տեղական տեսարաններից վերցրած նկարներով և ընծաներով։

Ուղերձների ընթերցումը և պատգամաւորների ներկայացումը տևեց մինչև ժամը $1^1/_2$-ը, որից յետոյ բոլոր հանդիսականները հրաւիրվեցին պալատի միւս դահլիճներում պատրաստված ճոխ սեղանին։ Նախաճաշի ժամանակ, երբ Փոխարքան նորից անցաւ դահլիճներով, հանդիսականները ուռաներով և կեցցէներով խմեցին նրա կենացը մեծ ոգեւորութեամբ։

Ի պատասխանի, Փոխարքան առաջարկեց խմել Թագաւոր Կայսրի կենացը, որ նոյնպէս ընդունվեց մեծ ուռաներով և ռուսական օրհներգի նուագումով։

Այնուհետև քաղաքագլուխ Չերքեզօվի առաջարկութեամբ մեծ ոգեւորութեամբ խմվեց կոմսուհի Եղիզավետա Անդրէեվնայի կենացը։

Բոլոր դահլիճներում տիրում էր ընտանեկան մեծ խնջոյքի ոգեւորութիւն։

Պատգամաւորութիւնների մեծ մասը ուղերձների հետ միասին ներկայացնում էր կամ զանազան ընծաներ, կամ յայտնում, որ յանուն Փոխարքայի այս կամ այն բարեգործական թոշակ կամ որեւէ ակտ է կատարված։

Ժամը $2^1/_2$-ից հանդիսականները հրաժեշտ առնելով Նորին պայծառափայլութիւնից՝ հեռացան ուրախ և հաճելի տպաւորութեան տակ։

Ամբողջ ժամանակ պալատի առաջ խռնըված էր ժողովրդի մեծ բազմութիւն։

Երեկոյեան արքունական թատրօնում, ի պատիւ Փոխարքայի, կայացաւ՝ յօգուտ կովկասեան զինուորական խնամակալների ընտանիքների և որբերի՝ մի շքեղ պարերեկոյթ, մասնակցութեամբ 250 հոգուց բաղկացած նուագախմբի։ Ծերունի պատմաբան գեներալ Պօտտօ մի նախաբանով բացեց հանդէսը, որից յետոյ կօզակները երգեցին ազգային օրհներգը, իսկ նուագախումբը նուագեց Չայկօվսկու «Իտալական կապրիչիօ» և «Յառաջ» մարշը։

Պէտք է ասել, որ ամբողջ տօնախմբութիւնը ամենևին որեւէ արուեստական կամ ձևական բնաւորութիւն չէր կրում, այլ ամբողջ հանդէսը թողնում էր մտերիմ ընտանեկան խնդակցութեան տպաւորութիւն։

Աւելացնենք և այն, որ «Աղբիւր-Տարազի» խմբագիր-հրատարակիչ պ. Տ. Նազարեան ներկայացրեց կոմսին և կոմսուհուն իր յատկապէս այդ օրվայ համար հրատարակած «Տարազի» յօբելեանական համարը բազմաթիւ շքեղ և գեղեցիկ նկարներով և պատկերներով, վերաբերեալ Փոխարքայի 50-ամեայ ծառայութեան ժամանակամիջոցին։

Ուղերձներ ներկայացվեցին նաև Որբախնամ ընկերութեան և Դրամատիկական կուրսերի կողմից։ Բագուի կուլտուրական ընկերութեան կողմից հեռագիր ներկայացրեց Յ. Խունունց։

Բագուի և օտար քաղաքների պատգամաւորութիւնների և ուղերձների մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդենք հետեւեալ անգամ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Ինչպէս արդէն յայտնի է, փետրվար ամսին կայացած մի մասնաւոր խորհրդակցութեան մէջ ընտրվել էր մի մասնաժողով, որին յանձնված էր կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով խորհրդակցելու համար հրաւիրել մի բազմամարդ ժողով։

Այդ մասնաժողովի հրաւէրով մարտի 23-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Թիֆլիսի բօրսային դահլիճում Ս. Յարութիւնեանի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ կաթողիկոսական ընտրութիւններին համակրողների ժողովը։

Նախ քան հերթական զբաղմունքներին անցնելը, Լէօն մի ընդհանուր պատմական տեսութեամբ, սկսելով հին նախնական կաթողիկոսներից մինչև Խրիմեան Հայրիկը, զեկուցեց այն դերի մասին, որ խաղացել են նրանք մի կողմից մեր ներքին քաղաքական-կուլտուրական կեանքում, իսկ միւս կողմից՝ արտաքին պետութիւնների հետ ունեցած յարաբերութեան մէջ հին և նորագոյն ժամանակներում։

Նա առանձնապէս ծանրացաւ 19-րդ դարաշրջանի, մանաւանդ ռուսական տիրապետութեան օրերի վրա, բնորոշելով այն նշանակութիւնը, որ ունի հայոց կաթողիկոսը, իբրև հայութեան քաղաքական իրաւունքները իր մէջ մարմնացնող պետ։ Մանաւանդ ուշագրաւ էին առաջ բերված այն փաստերը, որոնք լոյս են սփռում հայկական հարցի ծագման, զարգացման ու դիպլօմատիական այն յարաբերութիւնների վրա, որ հայկական երկու խոշոր հատուածների հոգևոր պետերը վարել են այդ առիթով։ Այդ փաստերը ասպարէզ են հանում մի քանի համակրելի դէմքեր և պատկերացնում են այն կացութիւնը, որ ստեղծված էր նորագոյն կաթողիկոսներից մանաւանդ Եփրեմի և Գէօրգի օրերում, երբ ռուսաց կառավարութիւնը լիակատար հնարաւորութիւն էր տալիս նրանց օգտվել սլաքի նման իրար յաջորդող պատեհ դէպքերից իրանց քաղաքական ազդեցութիւնը զօրեղացնելու և, դրա հետ միաժամանակ, հայութեան վիճակը թեթեւացնելու ու բարուքելու համար, բայց իրանց անհեռատեսութեան և ապիկարութեան շնորհիւ անկարող եղան կամ թէ չարեցին, չը նայելով որ այդ ուղղութեամբ դիմումներ էլ են եղել Պօլսի ազգայիններից և նոյնիսկ յատուկ յանձնարարութեամբ պատուիրակներ էլ են եկել (Իզմիրլեանը, Նարբէյը)։ Իզմիրլեանը Մանկունու վրա գրած մի նամակի մէջ, ապա և անձամբ Գէօրգ կաթողիկոսին աղերսում էր օգուտ քաղել պատեհ ժամանակից։

Խրիմեանի կաթողիկոսութեան համառօտ բնորոշումով դասախօսը եզրափակում է իր զեկուցումը՝ ընդգծելով հայոց կաթողիկոսի քաղաքական և կուլտուրական նշանակութիւնը։

Ժողովը ծափահարութիւններով իր շնորհակալութիւնն է յայտնում զեկուցանողին։

Այնուհետև ժողովը անցնում է իր հերթական զբաղմունքներին. նախ՝ թէ ինչ իրագործելի պահանջներ կարելի է առաջադրել այն թեկնածուներին, որոնք կուզենան դնել իրանց թեկնածութիւնը։

Այդ հարցի շուրջը խօսում են մի շարք ճառախօսներ՝ Մամիկոնեան, Յ. Թումանեան, Սենեքերիմ Արծրունի, Քալանթար, Գարեգին վ. Յովսէփեան, Ահարոնեան և այլն։

Վերջում Հ. Առաքելեան առաջարկեց յանձնաժողովին տեղեկութիւններ հաւաքել կաթողիկոսական թեկնածուների մասին։

Արտասանված ճառերը ընդհանուր առմամբ գեղեցիկ ցանկութիւններ էին միայն, գլխաւորապէս պտտում էին սկզբունքային տեսակէտների շուրջը և հեռու էին գործնականից։

Թէ այդ հանգամանքը և թէ ժամանակի սղութիւնը հարկադրում են ժողովի նախագահին յայտարարել հարցերն ու տրամադրութիւնները պարզված և անցնել գործնականին, այն է 12 հոգուց բաղկացած յանձնաժողովի ընտրութեան, որ պէտք է մշակի ժողովրդի կարծիքներն ու պահանջները՝ որոշէ համապատասխան թեկնածուներին և այդ խնդրի առիթով յարաբերութիւն սկսի միւս տեղերի հայ համայնքների հետ և կազմի համագումար։

Դահլիճը կէսից աւելի դատարկվել էր արդէն, երբ դիմեցին ընտրութեան։ Նպատակայարմար համարվեց գոյութիւն ունեցող յանձնաժողովի կազմը լրացնել 7 նոր անդամներով։

Այդպիսով վերոյիշեալ յանձնաժողովի կազմը հետեւեալն է. Ս. Յարութիւնեան, Հ. Առաքելեան, Ա. Բաբախանեան, բժ. Վ. Արծրունի, Ա. Արասխանեան և նոր անդամներ՝ բժ. Ս. Ստեփանեան, Ա. Քալանթար, Ա. Ահարոնեան, Սենեքերիմ Արծրունի, Յ. Սպենդիարեան, Մամիկոնեան և Ա. Նազարբէգեանց։

Ժողովը վերջացաւ ժամը 11-ին։

Լ. Դ.

ՌՈՒՍ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՏՕԼՍՏՕՅԻ ՄԱՍԻՆ

I

Տօլստոյը բոլորովին թեթեւացրել է իր կեանքի ապագայ պատմաբանի գործը, յանձն առնելով համարեա բոլոր աշխա-

տանքը և ցոլացնելով իր հրաշալի յայտնագործութեան մէջ ոչ միայն իրան ամբողջապէս, այլ և իր նախորդներին։ Նրա ծովացած մաքի հիմնական յատկութիւնները որոշելուն, մեծ ծառայութիւն կարող են անել իր վարդապետական գրուածքները։

Նա բոլորովին բացառիկ մի երևոյթ է, որի նմանը միայն հեռաւոր անցեալում կարելի է գտնել։ Նրա բոլոր արարքները, իր ուզածի հակառակ, կոտրում ու փշրում են այն սահմանները ու շէնքերը, որոնք շինուած են սովորական չափսի մարդկանց համար։ Երբ այս հսկան ձեռքն է առնում այնպիսի մի առարկայ, որ մի ժամանակ շատ թանգագին է եղած մեզ համար, նրան մօտիկից և ուշադրութեամբ զննելու, նա, այդ առարկան, շատ յաճախ, ցրիւ է գալիս, ձուլվելով նրա ահագին թաթի մէջ, և հրաման, զարմանքով ու արհամարհանքով, նրա բեկորներին է նայում։

Շատ բան այս հրաշալի հսկայի մէջ անհասկանալի է մեզ. շատ բան, գուցէ, թշնամաբար ու հակառակ է գնում այն ամենին, ինչ որ մենք սովոր ենք եղել սիրել, ինչին սովոր ենք եղել հաւատալ, ինչի առջև շատ վաղուց գլուխ ենք խոնարհում։ Այս էլ պէտք է ասենք, որ այն մարդիկ, որոնց խորթ են այս հսկայի հայեացքները, չեն կարող, առանց գլխի պտոյտ զգալու, աչքը բարձրացնել դէպի այն բարձունքը, որտեղ գտնվում են այս առասպելական տիտանի մտորումները, զգացումները, համակրանքներն ու հակակրանքները։ Սա դեռ շուտ չէ կարող լիովին հասկացվել ու բացատրվել։ Օրինակ. սրա «Մանկութիւնը» կարդացողներից ով իրան հարց չէ տուել՝ թէ այս մարդը ինչ հրաշքով է մեզ իմ հոգու ծակուծուկերը ու նկարագրել ոչ թէ իր, այլ իմ հոգին։

Իր բազմաթիւ երկերի մէջ Տոլստոյը յաճախ ստեղծագործութեան գագաթնակէտին է հասնում, ստիպում է մեզ հաւատալ, որ իր նկարագրածն իր երևակայութեան պտուղը չէ, որ իր ստեղծած հերոսները կան իրականութեան մէջ, ու անա վերջացնում են իրանց կեանքի դրամներն ու կատակերգերը։ Նա հասկանում ու սիրում է կեանքը։ Այդ կեանքը պատկերացնելու համար, նա ձեռքի տակ ունի բոլոր երկերը. սակայն նրանցից մի քանիսի վրա նա փչխում է մեծ կատարելութեամբ, միւսների վրա՝ փոքր. մի քանիսը շուտ-շուտ է գործ ածում, միւսները՝ ուշ-ուշ։

Նրա հերոսների միջև դուք կատարեալ մարդիկ չէք գտնի։ Նրանցից իւրաքանչիւրն իր կեանքի որոշ րոպէին ու որոշ պայմաններում շուր է գալիս ձեր կողմն իր քաղաքական կողմով։ Խելօքները յիմարութիւններ են անում, բարիները՝ անպատեհ չարութիւններ, ազնիւները գայթակղվում են, բարոյականները՝ փորձանքների մէջ ընկնում։ Չէ՞ որ կեանքումն էլ այդպէս է. ու Տոլստոյը չէ ուզում ծածկել այդ բանը։

II

Շատ են սխալվում նրանք, ովքեր Տոլստոյի փիլիսոփայութեան մէջ, իրանց ու ողջ մարդկութեան համար, «պատասխաններ» են փնտռում։ Իր ամենահոյակապ ստեղծագործութիւնների աշխարհում ապրող հզօր արուեստագէտն ուզում է օրէնք տուող լինել ոչ միայն իր աշխարհում, այլև Աստուծոյ աշխարհում։ Նա համոզված է, որ իր աշխարհի սահմանները կպչում են Աստուծոյ աշխարհի սահմաններին, և որ առաջինում գործ դրվող օրէնքներն ամբողջապէս երկրորդին էլ են անցնելու։ Փորձելով հրապարակ գալ համաշխարհային օրէնսդրի դերում, նա չը կարողացաւ պարզել մինչև անգամ իր ստեղծած աշխարհի օրէնքները, որովհետև, իբրև մտածող, նա թէ անհետևողական է, թէ անտրամաբան ու թէ անկայուն։

Նրանում, սակայն, ինչ-որ սուրբ-գրական մի բան կայ,—խոր ու հանդարտ մտորում, մեծ էներգի, գովելի անդորրութիւն ու աֆորիստիք խելք։ Շատ բան կայ նրանում միջնից, դարից, ժամանակից։ Ինտելիգենտի զգայնութիւն, սլավօնացու թախիծ և ուրիշների համար սաստիկ ցաւող սիրտ, արցունքներ ու վիշտ՝ այն ամենի վերաբերմամբ, ինչ որ սուտ է ու խաւարային, Գողիաթ մտածողի հսկայ միտք, մաքուր ու փափուկ հոգի, նման երեխայի հոգուն. ինչքա՞ն մեծութիւն, ինչ հանելուկ կայ այս անաւելթէժների միախառնումի մէջ...

Վիկտոր Հիւգօն «Դարերի լեգենդան» անունով իր գրքում ասում է. «Մօսէսը ազգանի (բեմի) համար քանդակագործ էր փնտռում։ Աստուած ասաց. երկուսն են հարկաւոր։ Ու սրբավայրը տարաւ Եղիաբին ու Բեսելիէլին. մէկը գաղափարականն էր կպցնում, միւսը՝ իրականը»։

Արուեստագէտ մտածողի մէջ երկուսը միասին են աճել ու ամրացել այս կէս դարում։ Իբրև արուեստագէտ՝ իր գրուածքների առաջին տողից մինչև վերջինը՝ Տոլստոյն էր ու կը լինի բէալիստ—Բեսելիէլ, իբրև մտածող՝ Եղիաբ։

Ցանկին Տոլստոյի հզօրապէս մեծացած են մեծ արուեստագէտն ու մեծ բարոյախօսը։ Նրա անձնական կեանքը, նրա տառապանքը, անխոնջութիւնը, իր իդէալները պաշտպանելու ոգևորութիւնը, նրա այն փորձը, որով վճռեց հրաժարվել այս աշխարհի բարիքներից, ապրել այնպիսի մի նոր ու լաւ կեանքով, որի հիմքը լինեն բարձր, իդէալական նպատակներն ու ճշմարտութիւնը ճանաչելը. այս բոլորը միացած՝ նրա անուան հմայքը լեգենդային չափերի է հասցնում։

Է. Ք. Ն.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Պետական Դումայի աջակողմեան պատգամաւորները գրաւոր բողոք են ներկայացրել Նախագահ Խօմիակօվին այն պատճառով, որ վերջինս, մարտի 20-ի նիստում, զրկեց իրան վատ պահող Պուրիշկեվիչին Դումայի մի նիստին մասնակցելու իրաւունքից։ Պուրիշկեվիչին խօսելու իրաւունքից զրկելը, մի այնպիսի ժամանակ երբ խնդիրը վերաբերում է ուղղութեան, աջակողմեանները համարում են բռնութիւն։ («Кас.»)

◆ Հոկտեմբերեանները, երկիւղ կրելով որ մի գուցէ օպպօզիցիան իրանց դէմ օբստրուկցիա անէ բիւջետի քննութեան ժամանակ, մի շարք պաշտպանողական միջոցներ են ձեռք առնում։ Նրանք մտադիր են նակազի մէջ մտցնել տալ փոփոխութիւն, որպէսզի այսուհետև վիճաբանութիւններին վերջ տալը վճռվի ձայների հասարակ մեծամասնութեամբ։ («Б.»)

◆ Դումայի չափաւոր և աջակողմեան անդամների խմբակի կազմից հեռանում են 30 գիւղացիներ և քահանաներ և կազմում են առանձին ինքնուրոյն խմբակ։ Պառակտումը առաջացել է Փրակցիայի կողմից դէպի գիւղացիների և քահանաների մշակած ագրար օրինագիծը ցոյց տրված վերաբերմունքից։ («Р. В.»)

◆ Այն աջակողմեան գիւղացիները, որոնք դիմել էին Դումային և խնդրել, որպէսզի իրանց ռոճիկ տրվի արձակուրդների ժամանակ, պրօգրեսիւ գիւղացիների ազդեցութեան տակ մտադիր են յետ վերցնել իրանց այդ խնդիրքը։ Նրանք երկիւղ են կրում, որ ընտրողները կիմանան այդ խնդիրքի մասին և վատ կը տրամադրվեն դէպի իրանց։ («Р. В.»)

ԱՐՓԻԱՐԻ ՄԱՀԱՐՁԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ստացանք—1) Աումաւիրից, տիկին Օլգա Միխ. Շահնազարեանից, ի յիշատակ իր հանգուցեալ ամուսնու, նոյնպէս սպանված և մեր մէջ ապրող պղտոր հոսանքի զոհ՝ Նիկօլայ Դ. Շահնազարեանի՝ 10 ռուբլի, 2) Հին-Նախիջևանից, Արշակ Եդիգարեանից՝ 2 ր., (որից 1 ր. Արփիարեանի գրուածների տպագրութեան ֆոնդի համար), 3) Բագուից, Տր. Զախարեան՝ 8 ր., Մկրտիչ Իսրաշեան՝ 3 ր., Յովսէփ Շխեանց՝ 2 ր., Հերակլէս Տէր-Միքայէլեան՝ 2 ր., գումարը 27 ռուբլի, որով նախկին ստացվածների հետ («Մշակ» № 67) ունենք ընդամենը 281 ռուբլի։

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Գործադրված է Նիկօլայ Էդիրաշվիլու վերաբերութեամբ կովկասեան զինուորական-նահանգական դատարանի դատավճիռը։ Մեղադրեալը մահվան էր դատապարտված զինված յարձակում գործելու համար։

—

Կովկասեան զինուորական - նահանգական դատարանը գիւղացիներ՝ Կարալիանուն, Կուտալաձէին և ազնուական Զարկվիանուն դատապարտել էր մահվան պատժի Սարիզամիշի մօտ պօստը կողոպտելու համար։

Կովկասի Փոխարքան Կարալիանու մահվան պատիժը փոխարինել է ցմահ աքսորով, իսկ մնացած երկուսի մահվան պատիժը—20-ամեայ աքսորով իւրաքանչիւրին։

—

Կովկասեան զինուորական - նահանգական դատարանին է յանձնված մի անյայտ մարդ, որ մեղադրվում է ռուս հաս. կուս. անդամ Շիտուրնիկօվին սպանելու մէջ։ («Л.»)

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մեզ հաղորդում են Ալէքսանդրոպօլից, որ մեր համակրելի դերասան Արմէնեանը հրաւիրված է այնտեղ առաջիկայ շաբաթվայ մէջ երկու ներկայացում տալու տեղական սիրողների հետ։ Առաջինը՝ մարտի 30-ին, ռուսերէն լեզուով, կը տրվի Դեաչենկոյի յայտնի «Гувернеръ» կօմեդիան, որի մէջ տաղանդաւոր դերասանը սկսել է արդէն մի որոշ հռչակ չինել իր համար թէ ռուս և թէ հայ հասարակութեան մէջ, և, ինչպէս որ անցեալները Բաթումից ուղարկված մի թղթակցութիւնից երևաց, համեմատութեան է դրվում յայտնի ռուս դերասան Պրովպաշի հետ։ Ինչպէս լսում ենք, այդ պիէսը պ. Արմէնեանը սրանից մի քանի տարի առաջ արդէն երեք անգամ խաղացել է այդ նոյն քաղաքում. այս անգամ կրկին նրան եղած հրաւէրը նոյն դերի մէջ դուրս գալու՝ մի պարզ ապացոյց է դերասանի թողած լաւ տպաւորութեան Ալէքսանդրոպօլի հասարակութեան վրա։

Ցանկալի էր, որ պ. Արմէնեան այդ պիէսը ամբողջութեամբ ներկայացներ և Թիֆլիսի հասարակութեան համար։

Երկրորդ ներկայացումը կը լինի ապրիլի 5-ին. կը տրվի հայերէն լեզուով «Ակամայ բժիշկ» Մօլիէրի և «Անգլիերէն խօսելու եղանակը» Բեռնարի, որը այնքան մեծ աջողութեամբ երկու անգամ ներկայացված է Թիֆլիսում։

—

Յիշեցնում ենք, որ Մօլիէրի «Ակամայ բժիշկը» և Ֆ. Կօպպէի «Կրէմօնայի Վնագործը» պ. Արմէնեանը կը ներկայացնէ այսօր երեկոյեան, Ժողովարանի դահլիճում, «Լոյս» ընկերութեան օգտին։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ղազախ, 17 մարտի

Գանձակի նահանգապետի թոյլտուութեամբ անցեալ տարվայ վերջերում տեղումս բացվեցին հասակաւորների երեկոյեան դասընթացներ։ Ուրախալի է նկատել, որ ժողովուրդը գիտակցում է ուսման կարիքը և մեծահասակ աշակերտներ շաբաթական երեք անգամ դասագրքերն ու տետրակները կռնատակներին հաւաքվում են ուսումնարան դաս առնելու։ Ուսանում են 17 տարեկանից մինչև 40—45 տարեկանները, որոնց մէջ կան անգրագէտներ, սակաւ գրագէտներ և բաւականաչափ գրավարժներ։ Աւանդվում է պարզ գրագիտութիւն, ուղղագրութիւն և թուաբանութիւն. դրանից զուգընթացաբար լինում են դասախօսութիւններ հայոց պատմութիւնից, գրականութիւնից, աշխարհագրութիւնից, բնագիտութիւնից, մարդակազմութիւնից, ֆիզիկայից, ընդհանուր պատմութիւնից և հաղորդվում են գիտական կարևոր տեղեկութիւններ։ Դասատուն դիւրըմբռնելի ոճով խօսում է աշակերտների հետ և աշխատում է վերացնել նրանց մէջ բոյն դրած նախապաշարմունքը և սնոտիապաշտութիւնները։ Դասերից ու դասախօսութիւններից բացի՝ հաղորդվում են և լրագրական տեղեկութիւններ։ Այդպիսով Ղազախի կղզիացած կեանքի դատապարտված արհեստաւորներն ու վաճառականները հնարաւորութիւն են ունենում դուրս գալու իրանց լճացած կեանքից և մտաւոր շփումներ ունենալու միմեանց հետ։

Յիշեալ գործի նախաձեռնողն ու բոլոր դասախօսութիւնները ձրիապէս կատարողն է այս քաղաքի ծխատէր Զաքարիա քահանայ Ապրեսեանցը, որը միևնոյն ժամանակ գաւառի գործակալն է և միակ ուսուցիչը իր նախաձեռնութեամբ բացված Ղազախ քաղաքի ծխական միդասեան երկսեռ դպրոցում։ Նոյն քահանան շաբաթական երեք ժամ էլ նուիրել է տեղիս ռուսաց դպրոցի 40-աչափ հայ աշակերտներին իրանց մայրենի լեզուն ձրիապէս դաս տալու գործին։

Անցուորական

—

Բագու, 14 մարտի

Ղարաբաղի թեմը 1906 թւի ուսումնական տարում ունեցել է 22 եկեղեցական ծխական ուսումնարաններ, և այն՝ անհոգամալ վիճակում, այնպէս որ պարբերաբար այդ թիւը պակասում էր, քան աւելանում։ Սակայն անցեալ տարվանից թեմական տեսուչ պ. Ա. Մ.-ի եռանդուն ջանքերով այդ ուսումնարանների թիւը հասել է 57-ի, դեռ չը հաշված նուխու յաջորդութիւնը։ Իսկ երեք դպրոց էլ կուլտուրական ընկերութիւնն ունի Թաղլար, Աւետ և Միւրիշէն գիւղերում։ Պ. տեսուչը փորձով տեսնելով, որ գիւղերի գիտական և ունևոր տարրը գտնվում է օտարութեան մէջ, մանաւանդ այստեղ Բագուում, ուստի և ցանկալով ուսումնարանների գոյութիւնը աւելի բարւոքել և ապահով դրութեան մէջ դնել, ամսից աւել է՝ գտնվում է Բագու քաղաքում և երբեմն-երբեմն ժողովներ է անում, որի առաջարկութիւնները յարգանքով են ընդունվում։ Ես էս բաղդ ունեցայ իմ հայրենակից Աւետարանոց գիւղացիների ժողովում լինել. ժողովը բացեց պ. թեմական տեսուչը. նախ գիւղական բարբառով հասկացրեց բոլորին դպրոցների նշանակութիւնը և ապա անցաւ գործի։ Թեր և դէմ խօսակցութիւնից յետոյ որոշվեց կազմել մի հայրենակցական անկուսակցական միութիւն, որը պէտք է նիւթապէս և խորհուրդներով նպաստէ թէ գիւղի դպրոցին և թէ ժողովրդական ամեն տեսակ կուլտուրական ձեռնարկներին, որի հետ կապված կը լինեն և Անդրկասպեան երկրում ապրող հայրենակիցները։ Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրվեցին մի քանի պարոններ, իբրև վարչութեան անդամներ։ Նիւթական գանձարանը, իբրև կենտրոն, կը լինի Բագու քաղաքում սոյն վարչութեան մօտ։ Վարչութեանը կը տրվեն թեմական տեսչից վաւերացված մատեաններ, որոնք գործածութեան շրջանում կենթարկվեն տեսչի հսկողութեանը և ստուգութեանը։ Այսպիսի ժողովներ եղել են մի քանի գիւղերի նկատմամբ։ Գործը շարունակութեան մէջ է և նշանակված է 15 ժողով։ Այդ ժողովներում միաժամանակ ընտրվում են և իւրաքանչիւր գիւղից երկ-երկու ներկայացուցիչներ, որոնք պէտք է մասնակցեն Ղարաբաղին վերաբերեալ կայանալիք ընդհանուր կուլտուրական միութեանը։ Այս քանի օրերս ժողով եղաւ Վարանդայում մի հիւանդանոց ունենալու համար. այս մասին եռանդուն կերպով աշխատում է և բժիշկ պ. Սաղիեանցը։ Առայժմ մէկի համար հաւանական կենտրոնը համարվեց Կաղարծի գիւղը, որը իր օդով և մաքուր ջրով յարմար է։

Պ. թեմական տեսուչը շատ օգտաւէտ ծրագիրներ ունի Ղարաբաղի թեմի գիւղերի նկատմամբ. կը ցանկանք նրան այժ և տոկունութիւն իրականացնելու այդ մտադրութիւնները։

Եկողները լաւ գոյներով չեն նկարագրում Ղարաբաղի միակ պարծանք թեմական դպրանոցի դրութիւնը նիւթականի կողմից։ Ի՞նչ են մտածում մեր հարուստները. գոնէ թող օրինակ վերցնեն գիւղական հասարակ արհեստաւոր դասակարգից։

Յովսէփ Մելիք-Շահնազարեան

—

Գանձակ, 20 մարտի

Մեր ուրախութիւնը անչափ էր, երբ իմացանք, որ Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերութեան մի ճիւղը հիմնվել է Գանձակում. մեր ուրախութիւնը մանաւանդ կրկնապատկվեց այն ժամանակ, երբ հաստատ աղբիւրից տեղեկացանք, որ Թիֆլիսի կենտրոնը յարգելով խնդրատուների խնդիրը՝ իրաւունք է տուել իրականացնել ճիւղ բանալու մտադրութիւնը։ Ունենալ մի հիմնարկութիւն մեր տխուր իրականութեան մէջ, ինչպիսին բարեգործական ընկերութիւնն է, նոյնն է թէ ունենալ մի համեստ շտեմարան,—շտեմարան, որով միայն կարող կը լինենք կռւել թշուառութեան և ապիկարութեան դէմ, որով միմիայն կարող ենք զինվել ազատելու, մեր շրջանում, ծովկարիքներում խեղդվող անճարներին, որոնք մինչև անգամ գլուխ դնելու տեղ չունենն։ Դա կը լինի մեր ձեռքին մի գործիք, որի միջոցով ուժ կը ստանանք փշրելու վաչխառութեան այն ոսկի սալը, որի իւրաքանչիւր հատիկը, մարդկային արիւնով է ներկված, որը իր գոյութիւնը ստացել է մարդկային անվերջ զոհերով։ Դրանով միմիայն կարող ենք բաւարարութիւն տալ նրանց, որոնք այսօր մեզանից լոյս ու հաց են աղերսում, բայց նրանց ձայնը լսող չը կայ։

Ճիւղ բանալու իրաւունքը ստացված է. սա իրականութիւն է. բայց իրաւունք ըստացած օրից գլորվել է մի ամիս և ոչ մի գործնական քայլ, ոչ մի խորհրդակցութիւն տեղի չէ ունեցել։ Քանի որ իրաւունք չէր ստացված, շարունակ տեղի էին ունենում տաք-տաք վիճաբանութիւններ, ճռճռան ֆրազաներ, իսկ երբ ստացված է այն, որին ամենքը անհամբեր սպասում էին, այսօր բոլորովին մոռացութեան է տրված։ Չէ՞ որ կողմնակի մարդիկ իրաւունք չունեն գործի դիմելու, բացի նրանցից, որոնք խնդրամատոյց են եղած։ Չէ՞ որ գործի հիմնադիրների վրա է ծանրաբեռնվում, իբրև ուղեցոյցների, նախապատրաստական ժողովներ գումարելը, ձեռնհաս մարդկանց աջակից հրաւիրելու հարցը։ Երբ դիմում ես պարոններին, նրանցից ամեն մէկը վառ ցանկութիւն է յայտնում իրականացած տեսնել իրանց սրտին մօտիկ բացվելիք ճիւղը, իսկ գործի դիմել, աշխատանք, գործ ակսել, բնաւ մաքերով չէ անցնում։

Քանի ուշ չէ՝ դիմենք գործի. դիմենք գործի, միմիայն աչքաթող անելով նրանց, որոնք գիտեն կերակրվել ճռճռան ֆրազաներով, գիտեն մի ձեռքով շինել, իսկ միւսով քանդել։

Գ. Աղիլեան

ՆՈՐԻՑ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Մեզ հաղորդում են, որ գաւառներից ամսիս 25-ին Թիֆլիս եկած հայ պատգամաւորների յայտնած ցանկութեան հիման վրա, հինգշաբթի, (տեղը և ժամը կը յայտարարվի լրագիրների մէջ նոյն օրը) կայանալու է երկրորդ խորհրդակցական ժողովը կաթողիկոսական ընտրութեան հարցի մասին։

◆ Որովհետև Կովկասի բոլոր քաղաքներից, Փոխարքայի օֆիցերական ծառայութեան 50-ամեակը շնորհաւորելու առիթով, տեղս են եկել քաղաքագլուխներ, քաղաքային աւագներ, վարչութեան անդամներ և դումայի իրաւասուներ, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը մտադիր է նրանց բոլորին մի մասնաւոր խորհրդակցութեան հրաւիրել՝ միահամուռ կերպով քաղաքային տնտեսութեան վերաբերեալ մի քանի հարցեր քննելու համար։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը, համաձայն իր որոշման, Վերայի III քաղաքային դպրոցը վերակոչել է Վօրօնցօվ-Դաշկօվի անունով։

◆ Նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ վերջին ժամանակներս յաճախ են կրկնվում պետական գանձարանի բաժանմունքներից և պետական գանձարաններից զանազան կեղծ փոխանակագրերով դրամ ստանալու դէպքերը, պետական բանկի կառավարիչ Տիմաշեվը, ֆինանսների մինիստրի գիտութեամբ, արգելել է մասնաւոր անձանց հեռագրական փոխանակագրերով դրամ ընդունել և յանձնել ամբողջ Անդրկովկասի համար։ Բացի դրանից, Տիմաշեվը, ինչպէս հաղորդում է «Русь» թերթը, պատուիրել է Ռուսաստանի մնացած մասի բոլոր պետական բաժանմունքներին և պետական գանձարաններին՝ ոչ ոքի չը տալ և նոյնիսկ չընդունել ընթացիկ հաշւով (текущій счетъ) դրամներ, առանց նախօրօք չը ստուգելու բանկի, հաշւով, հեռագրով «փոխանակագրերի ճշտութեան մասին»։ Այս կանոնը տարածվում է մինչև անգամ մասնաւոր բանկերի վրա։ Նրանք ճիշտ այնպէս, ինչպէս մասնաւոր մարդիկ, դրամ կը ստանան արդէն ստուգելուց յետոյ։

◆ Թիֆլիսի իգական գիմնազիաների ծնողական խորհուրդը այ յ օրերս մի կոչով դիմելու է ծնողներին, որպէսզի սրանք իրանց նիւթական աջակցութիւնը չը զլանան այն ամարանոցային կայանին, որին հիմք է դրել Օղնօստմօվի այրին՝ Մանգլիսի իր ագարակը նուիրելով Կովկասի ուսումնարանական շրջանին։ Յիշեալ կինն իր այդ կալուածքը նուիրել է, որպէսզի գիմնազիաների օդափոխութեան ու հանգստանալու կարիք ունեցող չքաւոր աշակերտուհիները կարողանան ամառներն այդ կայանում անցկացնել։ Ծնողական խորհուրդը ներկայումս գործն ուզում է այնպէս դնել, որ Թիֆլիսի իւրաքանչիւր գիմնազիայից առնուազն մինչև 10-ական աշակերտուհիներ հնար ունենան այդ կայանում անցկացնելու։

◆ Թիֆլիսում ապրող այրի կանանցից մի քանիսի մէջ միտք է յղացել՝ հաստատել Թիֆլիսում մի հանրակեցարան—այրիների տուն, ուր այրի կանայք, որոնք աննշան կենսաթոշակ են ստանում, կարող լինեն էժան բնակարան, էժան ճաշ ունենալ։ Ներկայումս այդ գործի նախաձեռնողները բանակցութիւններ են վարում կազմակերպութեան և այդ միտքը իրագործելու համար միջոցներ գտնելու եղանակների վերաբերութեամբ։

◆ Մարտի 21-ին Թիֆլիսում կայացաւ Բաբօ Աղամօվայի նախաձեռնութեամբ բացված ծննդկանների կասսայի անդամների ընդհանուր ժողովը։ Հաշւետուութիւնից երևաց, որ այս տարվայ յունվարի 14-ից մինչև 31-ը կասսան մուտք է ունեցել միանուագ 1347 ռուբլի 80 կ. և անդամակցական վճարներ (586 անդամ) 30,170 ր.։ Փետրվար ամսում գրվել են 567 նոր անդամներ, որոնք միանուագ վճարել են 1304 ր. 10 կ. և անդամակցական՝ 22,119 ր. 50 կ., այնպէս որ ընդհանուր մուտքը $1\ 1/2$ ամսվայ ընթացքում եղել է 59,164 ր. 40 կ., որից 232 անդամի տրված է 30,496 ռուբլի, 64 անդամի նպաստ՝ 8750 ռուբլի, դիւանական ծախքեր՝ 378 ռուբլի 15 կ., կասսայում առձեռն մնում է 1050 ռուբլի, ուրեմն վատնել են 18,645 ռուբլի։ Այդ վատնումը կատարել են Բաբօ Աղամօվան և նրա աղջիկը ու անյայտացել, իսկ նրանց մեղսակից Նատալիա Օսկանօվան մի ուրիշ մեղսակից Բէգիջանեանի հետ ձերբակալված են։

◆ Այսօր Թիֆլիսի արքունական թատրոնում թուրքերէն լեզուով ներկայացնելու են «Աղա-Մահմէդ-Շահ Կաջար» պատմական ողբերգութիւնը։ Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։

◆ Մարտի 24-ին, Թիֆլիսում, առաւօտեան ժամը 10-ին, Ախալցխայի բնակիչ կապալառու Սապօնջեանը, որ ապրում է Կրասնօգօրսկի փողոցում, դուրս եկաւ բնակարանից և դիմեց դէպի Վեացել հիւրանոցի կողմը։ Նրա հետ էր իր աներձագը, մի բանուոր և մի տեխնիկ։ Կրասնօգօրսկի և Անդրօնիկօվսկի փողոցների անկիւնում Սապօնջեանցի վրա մի անյայտ անձն կրակեց երեք անգամ, որի ժամանակ գնդակներից մէկը կպաւ ճակատին և անցաւ։ Սապօնջեանցը արիւնաթաթախ ընկաւ մայթի վրա և իսկոյն վախճանվեց։ Մարդասպանը փախաւ։ Սպանվածի դիակը ուղարկվեց Միքայէլեան հիւանդանոց։ Սպանութեան շարժառիթները յայտնի չեն։

◆ Ախալքալաքի գաւառում յատուկ նշանակված մասնաժողովը մօտ օրերս կը ձեռնարկէ նադէլ հասարակական-պետական հողերի հաւասարաչափ բաժանման աշխատանքներին։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Երէկ, մարտի 25-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Արմեանսկի բազարում անյայտ չարագործներ սպանեցին մի թուրքի և վիրաւորեցին մի ուրիշ թուրքի։ Մանրամասնութիւնները վաղը։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ «Баку» լրագիրը լսել է, որ տեղական հարուստ Մ. Ա. Աւագեանը գնել է Բաշինջաղեանի ցուցահանդէսում ցուցադրված նկարներից մի քանիսը. «Արարատը՝ արևածագին», «Էլբրուսը» և այլն։ Ինչպէս հաղորդում են նոյն լրագրին, Բաշինջաղեանին պատուիրված է էլի մի քանի խոշոր նկարներ պատրաստել։

◆ Մարտի 21-ին, ցերեկով, Բագու կայարանից 2 վերստ դէպի Սաբունչի տանող մարդատար գնացքի տակ է նետել իրան մի կին՝ Մարիա Րէչկինա անունով։ Շնորհիւ մեքենավարի ուշադրութեան, որ կարողացել է ժամանակին կանգնեցնել գնացքը, դժբաղդ կնոջ կեանքը փրկված է։ Հարցաքննութիւնից պարզվել է, որ ինքնասպանութիւն գործելու պատճառը եղել է իր ամուսնու անգութ վարմունքը։ («Кас.»)

◆ Մահմեդականների «Նիջատ» կրթական ընկերութեան թատրոնական սեկցիան դիմել է Բագուի նաւթարդիւնաբերական ընկերութեան խորհրդին՝ խնդրելով հնարաւորութիւն տալ իր դերասանական խմբին ներկայացումներ տալ թէ Բալախանի և թէ Սև-Քաղաքի ժողովրդական տների բեմի վրա։ («К.»)

◆ Մարտի 22-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, քաղաքային այգում մի քանի անզգամ գիմնազիստներ կանգնեցնում են տեղական գիմնազիստուհիներից մէկին, և նրանցից մէկը ձեռքը ձգելով օրիորդի ծոցից՝ պահանջում է բացատրել, թէ ինչու չէ պատասխանել իր ընկերոջ գրած նամա-

կին։ Երիտասարդ աղջկայ հետ հիւանդանոց է պատահում։ Ցնցված ջղերով նրան տուն է բերում պատահաբար անցնող ծանօթներից մէկը։ «Баку» լրագրի ասելով, յարձակվողը Աղէքսանդր III կայսեր գիմնազիայի VIII դասարանի աշակերտներից մէկն է։ Այս դէպքը, որ միջավայրի օրինակելի նմուշներից մէկն է, ոչ առաջինն է և ոչ էլ վերջինը կը լինի։ Սակայն ո՞ւր է դպրոցի կրթական ազդեցութիւնը և ո՞ւր են ծնողական խորհուրդները։

ԼՈՒՐԵՐ ԲԱԹՈՒՄԻՑ

— Մարտի 22-ին, քաղ. ինքնավարութեան դահլիճում, տեղի ունեցաւ Կովկասի հայոց բար. ընկերութեան տեղական ճիւղի ընդհ. ժողովը։ Ներկայ էին 130 անդամից 70-ը։ Ժողովի նախագահ ընտրվեց Մելիք-Շահնազարեան, քարտուղար՝ Բալայեան։ Անմիջապէս բաժանվեցին թերթիկներ՝ թեկնածուներ նշանակելու համար։ Այդ օրը պէտք է ընտրվէին վարչութեան հինգ անդամ, 2 փոխ-անդամ ու 3 անդամ վերստուգիչ յանձնաժողովի։ Ընտրվեցին վարչութեան անդամներ՝ Գ. Մելիք-Շահնազարեան, Յ. Խուդադեան, պ. Զաքարեան, Ա. Չիլինկիրեան և Յ. Բալայեան. փոխ-անդամներ՝ բժ. Կ. Մելիք-Մուրադեան, Յ. Փիլոյեան. վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ՝ Կ. Խաչատրեան, Դ. Ալիխանեան և Ս. Կարապետեան։

— Թեմիս առաջնորդի կարգադրութեամբ, մարտի 25-ին, ի պատիւ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշկովի օֆիցերական ծառայութեան յիսնամեակի, քաղաքիս եկեղեցական-ծխական դպրոցներում տեղի չեն ունենայ դասախօսութիւններ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

— Պ. Ն. Կրապոտկինի հիւանդութեան մասին տարածված լուրերը, «Русь» լրագրի ասելով, փոքր ինչ ուշացած են։ Բանը նրանումն է, որ Կրապոտկինը յունվարին ճիշտ որ հիւանդ է եղել, սակայն այժմ արդէն լաւ է զգում իրան և ամբողջ օրը պարապում է ընթերցանութեամբ և գրական աշխատանքներով։ Վերջերս նա աւարտել է ֆրանսերէն լեզուով գրված պատմական մի մեծ աշխատութիւն՝ «Ֆրանսիական յեղափոխութեան պատմութիւնը»։ Այդ գիրքը դեռ ևս չը տպագրված արդէն թարգմանված է 4 լեզուներով՝ անգլիերէն, գերմաներէն, իտալերէն և ռուսերէն։ Ռուսերէնի հրատարակութիւնը ձեռնարկել է «Знаніе»-ն միայն, որին հեղինակը իրաւունք է տուել լոյս ընծայել իր աշխատութիւնները Ռուսաստանում։

— Նովո-Ալէքսանդրովեան ինստիտուտը փակված է մինչև ներկայ տարվայ սեպտեմբեր ամիսը։ Պարապմունքները վերջացել են մարտի 18-ից։ Ինստիտուտը դատարկված է և դասախօսութիւններ չեն լինում։ («Русь»)

— Պետերբուրգում մարտի 17-ին 18 տարեկան մի աղջիկ քնել է սյնքան պինդ, որ ոչ մի կերպով զարթեցնել նրան չեն կարողացել։ Աղջիկը ազատ շունչ էր քաշում, ուստի կասկած չը կար, որ նա կենդանի է, բայց նա ընկել է ինչ-որ տարօրինակ քնի մէջ։ Հրաւիրված բժիշկը գտնում է աղջկան լեթարգիական քնի մէջ։ Քնածին խնամքով փոխադրում են հիւանդանոց։ «Пет. Газ.» լրագրի ասելով, արդէն մի օրից աւելի է անցել, որ նա քնած է և դեռ ևս չէ զարթնել։

— Պետերբուրգի նահանգական դատաբանի դատաստանական քննիչի հրամանով ոստիկանութիւնը որոնում է Պետերբուրգում 2-րդ Պետական Դումայի ժամանակ թուրքերէն լեզուով հրատարակվող «Դումա» լրագրի խմբագրական ամբողջ կազմը։

— Ֆինլանդական սահմանագլխի Բելօօստրովում գտնվող բոլոր ամարանոցները արդէն բռնված են այնտեղ եկած զօրամասերով։ («Р. У.»)

— Յայտնի պատմաբան Վ. Լ. Բուրցեվը, որ ներկայումս արտասահմանումն է, մի լուրջ պատմական աշխատութիւն է պատրաստում։ Նա վերջին 5—6 տարվայ ընթացքում ժողովել է բաւականաչափ նիւթեր Ռուսաստանի ազատագրական շարժման մասին։ Այդ աշխատութիւնը Բուրցեվը վերածում է մի քանի բաժինների. բանտեր ու աքսորներ, ջարդերն ու նրանց ժամանակ պատահած մահվան դէպքերը, կառավարչական անձանց սպանութիւններն ու յեղափոխական յարձակումները, հաստատութիւնների և կառավարչական անձանց վրա կատարված մահափորձերը, հալածանքը լրագրների, պարբերական թերթերի ու գրքերի դէմ և առհասարակ մամուլի դէմ ուղղված գաղտնի շրջաբերականները, սևհարիւրեակային շարժումը և «ժողովրդական ջարդարար կամօրրայի» գործունէութիւնը, հասարակական և քաղաքական յայտնի գործիչները և այլն։ Ամբողջ առաջին հատորը նուիրված է մամուլին։ («Русь»)

— Սօց.-դեմօկրատների ֆրակցիայի տեղական ինքնավարութիւնների մասնաժողովի վերջին նիստում քննվել է այն օրինագիծը, որ պէտք է ներկայացվի Պետական Դումային։

Այդ օրինագիծը սահմանում է տեղական ինքնավարութիւնների հետևեալ ձևերը։

Գաւառամասի (участковое) զեմստվօ, գաւառական զեմստվօ, շրջանային զեմստվօ, գիւղական վարչութիւն և քաղաքային ինքնավարութիւն։ Գաւառամասի զեմստվօյի հիմքն է կազմում գաւառամասի զեմստվային ժողովը, որ կազմվում է ամբողջ գաւառամասի ազգաբնակութեան կողմից ընտրվող ձայնաւորներից։

Ընտրողական իրաւունք են վայելում առանց սեռի և ազգութեան խտրութեան ունեցող 20 տարեկան հասակ ունեցողները։

Գաւառական զեմստվային ժողովը կազմվում է այն ձայնաւորներից, որոնց ընտրում է գաւառի ամբողջ ազգաբնակութիւնը՝ գիւղամասերից, քաղաքային բնակչութիւնից և այն քաղաքներից, որոնց ազգաբնակութեան թիւը աւելի չէ 100,000-ից։ Գաւառական ժողով կազմելու կարգը տարբերվում է գաւառամասերից նրանով՝ որ ձայնաւորները ընտրվում են 2 տարի ժամանակով, հաշւելով իւրաքանչիւր 3000 բնակիչների վրա 1 ձայնաւոր, այն ձևով, որ նրանց թիւը չը պէտք է լինի աւելի 80-ից և ոչ էլ պակաս՝ 60-ից։

Շրջանային զեմստվային ժողովը կազմըվում է այն ձայնաւորներից, որոնց ընտրում է գաւառների և, առանձին գաւառական միութիւնների վերածված, քաղաքների ազգաբնակութիւնը, և որոնց թիւը կազմվում է այն հաշւով, որ իւրաքանչիւր 50,000 բնակիչ տալիս է 1 ձայնաւոր։ Ցամենայն դէպս ձայնաւորների թիւը չը պէտք է աւելի լինի 100-ից և ոչ էլ պակաս 60-ից։

Գիւղական (поселковое) ժողովը կազմվում է գիւղի բոլոր բնակիչներից կամ գիւղի ազգաբնակութեան կողմից ընտրված ձայնաւորներից, համաձայն գիւղի մեծութեան։

Քաղաքներն ու քաղաքային արուարձանները ընտրում են ձայնաւորներ քաղաքային դումայի համար։ Կազմելու ձևը նոյնն է, ինչ որ գիւղական ժողովի ընտրութեան ժամանակ։ («Сл.»)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ոնդամալ (Երևան. նահ.), 28 փետրվարի

Ստանալով պ. Տիգրան Աֆրիկեանի մեր գիւղի ծխական դպրոցին նուիրած 300 ր. օժանդակութիւնը, երախտագիտական ըզգացմունքից դրդված՝ յայտնում ենք մեր ի խորին սրտէ շնորհակալութիւնը այդ ազգօգուտ գործի համար։ Եթէ չը լինէր այդ օժանդակութիւնը, անցեալ տարվայ պէս այս տարի էլ մեր գիւղի դպրոցը պէտք է փակվէր և մօտ 80 աշակերտներ մնային դըրսում։ Ուստի մինչև մեր ուղեղի ծուծը ըմբռնելով այդ փրկարար փարոսի նշանակութիւնը, կրկին և կրկին յայտնում ենք մերանկեղծ և սրտաբուղխ շնորհակալութիւնները։

Ի դիմաց Ոնդամալի հասարակութեան՝

Միքայէլ քահ. Տէր-Մկրտչեան, Հայրապետ Յովհաննիսեան, Ներսէս Բաղդասեան։

—

Բագու, 29 փետրվարի

Խնդրում ենք բարի լինէք տպելու ձեր լրագրի մօտակայ համարներից մէկում հետևեալ տեղեկութիւնը։

Բ. Հ. Կ. Մ. կրթական մասնաճիւղը ստացել է մի խումբ բագուաբնակ Թաղլար գիւղացիներից, ի յիշատակ հանգուցեալ Յարութիւն Խանփէրեանցի, յօգուտ Թաղլար (Շուշու գաւառ) գիւղի եկեղեցական-ծխական դպրոցի—յիսուն րուբլի, որի համար յայտնում է նուիրատու պարոններին իր խորին շնորհակալութիւնը։

Նուիրատուներն են. Դաւիթ Սարգսեան, Յարութիւն Ղարուշեան, Խոսրով Զաքեեան 5-ական րուբլիներ, Խամբերեան եղբայրներ 10 րուբլի, Դաւիթ Ղարուշեան 3 ր., Աղալում Ավակեմեան, Փարսադան Բաղեան, Շամիր Օհանեան, 2-ական րուբլի, Արշակ Ղլաեան, Սամսոն Փոլեան, Գրիգոր Խամփերեան, Կարապետ Տէր-Դանիէլեան, Իսրայէլ Արզումանեան, Մարգար Աղաբէգեան, Գրիգոր Ղլեչեան, Մարկոս Յարութիւնեան, Սիմէօն Գալստեան, Ալէքսանդր Սաչեան, Մարգար Գէորգեան, Յովհաննէս Ղազանչեան, Բախշի Բարաշեան, Խոսրով Լալաբէգեան, Ներսէս Գաբրիէլեան (Առաքել գիւղ.) և Դաւիթ Գիւլիշանեան (Առաքել գիւղացի) 1-ական րուբլի, ընդամենը 50 րուբլի։

Նախագահ կրթական բիւրօյի՝
Գ. Կոստանեան

Գանձապահ՝ Ս. Տէրտէրեանց

—

Թիֆլիս, 29 փետրվարի

Այս ամսի սկիզբներին, Ներսիսեան դպրոցի (ճիւղերի թէ՞ մայր, լռում եմ ինչ-ինչ պատճառներով) վարչութիւնը կանչեց ինձ և յայտնեց, որ իմ որդին, առաջին դասարանի աշակերտ, համարեա բոլոր առարկաներից թոյլ է և թէ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել։ Շնորհակալութիւն յայտնելով վարչութեանը ինձ նախազգուշացնելու համար, միւս օրը և եթ ես գնեցի մի տետր, որպէսզի երեխան ամենայն օր գրի թէ ինչ է տրված,—տանը հետը պարապելու համար. նոյն բանը յայտնեցի և ուսուցչին։ Օրատետրը կազմված է փետրվարի 7-ից, ուր առաջին անգամ գրված է.

Հայոց լեզու (որ շաբաթական հինգ դաս ունենն)—X-ի շարունակութիւնը կարդալ և պատմել, յունուեսեան 8-ից մինչև 11-ը գըրված է «միևնոյն»-ը, 11-ին—«շարունակութիւնը կարդալ և պատմել» և ապա մինչև 18-ը—«միևնոյն»-ը. 19-ից մինչև 26-ը բաբեկենդանի տօներն են, իսկ 26-ին, 27-ին և 28-ին դարձեալ «միևնոյն» դասը։ Ռուսաց լեզու (նոյնպէս շաբաթ. 5 դաս ունենն) 8-ին—«միևնոյն» դասը, 9-ին—X-ը կարդալ (ամբողջ գլուխ մի թերթ է), 10-ին—«միևնոյնը», իսկ 11-ին—«շարունակութիւնը կարդալ» ?! յետոյ մինչև 15-ը—«միևնոյնը», իսկ շարունակութիւնը կարդալ», 17-ին «միևնոյնը», ապա մինչև 25-ը բաբեկենդանի տօներն են, իսկ 26-ին, 27-ին և 28-ին դարձեալ «միևնոյն»-ը։ Այս առաջնակարգ առարկաները։ Երկրորդականներն էլ նոյն պատկերն են ներկայացնում։ Այսպիսով դուրս է գալիս, որ մի ամբողջ դասարան (միւսներից տեղեկութիւն չունեմ) մի ամիս ի զուր գնացել-եկել է, ունենալով շարունակ «միևնոյնը»։ Բայց այս, պէտք է աւելացնեմ, որ ինչպէս օրատետրի արտաքինը ցոյց է տալիս, ուսուցիչը այս մի ամսվայ ընթացքում նոյնիսկ մի անգամ չէ հետաքրքրվել, թէ այդ թոյլ աշակերտը դասերը ուղի՞ղ է մուծում տետրում թէ՞ ոչ։ Գուցէ խակալէս սխալ է գրված, որ «միևնոյն» դասն է, բայց այդ դէպքում ծնողները կամ խնամատարները ինչպէս կարողանան հետևել իրանց թոյլ որդոց, մանաւանդ որ մեր դպրոցներում դեռ ևս ոչ մի ծրագիր չը կայ։ Այս բոլորից յետոյ կարծեմ պարզ է, թէ ինչպէս են վերաբերվում (գոնէ այդ դասարանում) ուսուցիչները դէպի իրանց պարտականութիւնը, և որ այսպիսի պարագաներում ծնողներին յայտնելը, թէ երեխան թոյլ է, բոլորովին անմիտ և աննպատակ է, քանի որ այս վերջիններս ոչ մի միջոց չունեն երեխային օգնելու։

Բայց ահա և մի չափազանց բնորոշ օրինակ այն մտաւոր առաջադիմութիւնից, որ այսօր երևան է հանում մեր ազգային այդ բարձր կրթարանը։ VII դասարանի աշակերտներից մէկը խնդիրքով դիմում է հայոց բարեգործական ընկերութեան։ Խնդիրը, առանց բերելով անփոփոխ, հայ մանկավարժների ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում այդ ապշեցուցիչ երևոյթի վրա։

«Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական մեծարգոյ ժողովին ?

«Ընկնելով տնտեսական վատ, անտանելի կացութեան մէջ դիմեցի դպրոցին (Ներսիսեան Հ. Ա. դպ.)։ Դպրոցը չունենալով միջոց օգնելու՝ առաջարկեց դիմելու Մեծարգոյ Ժողովին, տալով ինձ չքաւորութեան վկայականը։

«Սրանով խոնարհաբար խնդրում եմ մեծարգոյ ժողովի *)-ցդ, թոյլ տալու ինձ ճաշել, ձերդ հովանաւորութեան տակ գտնած ճաշարանում։

«Սորա հետ ներկայացնում եմ նաև Ներսիսեան դպ. տուած չքաւորութեան վկայականը։

«Աշակերտ VII-րդ դաս. Ն. Հ. Ա. դպ.
(ազգ և անուն **)

«Տպխիս 9 մարտի 1908»։

Իսկ վերջում ո՞վ է տուժելու։
Յ. Շահնազարեան

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ. ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՔՍ ՎԻԼՀԵԼՄ ՎՈՒՆԴ *)

Կարևոր եմ համարում մի քանի խօսք էլ հնչակեան կուսակցութեան այն ժամանակվայ Լօնդօնում գտնվող կենտրոնի կամ կենտրոնական վարչութեան մասին ասել։ Հնչակեան կենտրոն ասելով, իրապէս չը պէտք է հասկանալ մի խումբ մարդիկ, այլ միմիայն 2—3, կամ, եթէ կուզէք, նոյնիսկ մեկ անձնաւորութիւն։ Այդ մէկ անձնաւորութիւնը սակայն ոչ թէ Աւետիս Նազարբէկեանն էր, ինչպէս որ սովորաբար միշտ գրում ու խօսում էին թէ այն ժամանակներում և թէ յետոյ, այլ մէկ ուրիշը՝ Ա. Նազարբէկեանի մօտիկ և լաւ ընկերը, որը կենտրոնի թէ բոլոր միւս անդամների և թէ մանաւանդ Նազարբէկի վրա ահագին ազդեցութիւն ունէր։

Այդ մարդը պէտք է ասած սաստիկ նըւիրված էր «գործին», վերին աստիճանի եռանդուն ու գործունեայ անձնաւորութիւն էր։ Բայց և միևնոյն ժամանակ նա վերին աստիճանի եսամոլ, կամակոր, կասկածոտ, բծախնդիր և ինտրիգան մարդ էր։ Ինչպէս որ Լիւդովիկոս XIV-ը ասում էր՝ «Ֆրանսիան ես եմ», այնպէս էլ այդ «ընկերը» ասում էր՝ «հնչակեան կուսակցութիւնը ես եմ»։ Այդ անձնաւորութիւնը առաջին անգամից վերին աստիճանի հմայիչ ու լաւ տպաւորութիւն էր թողնում, բայց քիչ ժամանակ անցնելուց յետոյ, այդ հմայքը զզուանքի ու ատելութեան էր փոխվում, և ընկերները ամեն կերպ աշխատում էին փախչել, հեռանալ կենտրոնից։ Լինում էին և այնպիսիները, որոնք այդ անձնաւորութեան անտանելի բնաւորութեան պատճառով փախչում էին ոչ միայն կենտրոնից, այլ և հէնց կուսակցութիւնից։

Այդ իսկ պատճառով էլ կենտրոնում մնում էին այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնք կարողանում էին կամ մի կերպ յարմարվել և կամ հպատակվել այդ մարդուն։

Այդպիսիներից մէկն էլ Ա. Նազարբէկն էր, որը, սակայն, վերջ ի վերջոյ նոյնպէս երես դարձրեց այդ իր ամենավստահելի ընկերից, բայց, աւաղ, շատ ուշ՝ երբ արդէն հնչակեան հսկայական կուսակցութիւնը պառակտվել ու քայքայվել էր մասամբ հէնց այդ «ընկերոջ» վերջին ծայր կասկածոտ, փառամոլ և ինտրիգան բնաւորութեան շնորհիվ։

Այս փոքրիկ ու կարևոր բացատրութիւնից յետոյ, անցնենք այն պառակտումներին, որ տեղի ունեցան հնչակեան կենտրոնի և Արփիարեանի միջև Լօնդօնում և որոնք այդ կուսակցութիւնը բաժանեցին երկու հատուածների, եթէ չասեմ իսպառ քայքայեցին նրան։

Վերոյիշեալ բնորոշումը, կարծեմ, թոյլ կը տայ եզրակացնելու, որ Վունդի դէմքը իբրև փիլիսոփայի լրիւ պարզելու համար հատորներ գրել է հարկաւոր, ուստի և այս յօդուածը կոչված կարող է լինել միմիայն մի մօտաւոր գաղափար կազմելուն օգնել և որի մէջ չեն կարող այն բոլոր հարցերի և գիտութիւնների մասին խօսք լինել, որոնց վրա Վունդը երկար տարիներ աշխատել է, այլ միայն մի քանի խնդիրներ այստեղ յիշվել կարող են։ Եթէ մեր կեանքը նոյնիսկ Վունդի կարեկատուրան ստեղծած լինէր մինչև օրս, գուցէ այդ կարիկատուրային ժառանգոյց անելով ընթերցողի մէջ կարելի լինէր մօտաւորապէս Վունդի գիտական պատկերը վերարտադրել. բայց ափսոս, մենք զուրկ ենք նոյն իսկ այդպիսի աղաւաղված կարիկատուրաներից։ Տաղանդ և հանճար խօսքերն էլ գործածելը շատ չի օգնիլ, քանի որ մեզ մօտ այդ բառերը համ ու հոտից ընկել են տեղի ու անտեղի գործածութեան պատճառով։

(Կը շարունակվի)

*) Տպագրված։
**) Անունը գրված է ստորագրութեան ձևով։
*) Տես «Մշակ» №№ 63 և 64.

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ.

Ներքին

25 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Այսօր ժամանեց ֆրանսիական նոր դեսպան ծովապետ Տուշարը։

ՀԵԼՍԻՆԳՖՈՐՍ։ Երեկոյեան Վըբորգում մի անյայտ ռուս սպրձանակով վիրաւորեց երկու գաղտնի ոստիկանների։

Գեներալ-Նահանգապետը Պետերբուրգից վերադարձաւ։

25 մարտի

Արտաքին

ՎԻԵՆՆԱ։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը բացեց ներքին հիւանդութիւնների հարցով զբաղվող կոնգրեսի 25-րդ նստաշրջանը։ Ներկայ են շատ աչքի ընկնող կլինիկսներ։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ։ Վախճանվեց ֆինանսների մինիստր Լասսէնը։

ԼՈՆԴՈՆ։ Օկսֆորդ փողոցին մերձ ընկած փողոցներից մէկում երկու տուն փուլ եկան։ Առայժմ հանել են 9 դիակ և ազատել են 20 հոգու։

ՀՌՈՄ։ Թագաւորի և աչքի ընկնող ներկայացուցիչների ներկայութեամբ բացվեց միջազգային մաթեմատիքական կոնգրեսը։

ԿՈՐՖՈՒ։ Գերմանական կայսրին ողջունելու համար տեղս եկան անգլիական «Ֆորմիդաբլ» և «Իմպլակաբլ» զինուորական նաւերը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

Թիֆլիսից Բագու		Բագուից Թիֆլիս	
Արագ. գիշ.	12 ժ. 28 ր.	Արագ. երեկ.	5 ժ. 02 ր.
Պօստ. երեկ.	9 ժ. 41 ր.	Պօստ. ցեր.	12 ժ. 21 ր.
Մարդ. առաւ.	7 ժ. 53 ր.	Մարդ. առաւ.	4 ժ. 58 ր.
Թիֆլիսից Բաթում		**Բաթումից Թիֆլիս**	
Մարդ. առաւ.	10 ժ. 58 ր.	Մարդ. առաւ.	10 ժ. 38 ր.
Պօստ. առաւ.	9 ժ. 15 ր.	Պօստ. առաւ.	6 ժ. 49 ր.
Մարդ. երեկ.	11 ժ. 22 ր.	Մարդ. երեկ.	5 ժ. 46 ր.
Թիֆլիսից Երեւան		**Երեւանից Թիֆլիս**	
Պօստ. գիշ.	1 ժ. 8 ր.	Պօստ. ցերեկ.	1 ժ. 18 ր.
Մ.-ապր. ցեր.	3 ժ. 16 ր.	Մ.-ապր. առ. գ.	12 ժ. 52 ր.
Կարսից. Ալեքսան.		**Ալեքսանդր. Կարս**	
Պօստ. երեկ.	5 ժ. 48 ր.	Պօստ. ցերեկ.	12 ժ. 23 ր.
*) Մ.-ապր. առ.	5 ժ. 25 ր.	*) Մ.-ապր. գիշ.	3 ժ. 09 ր.
Թիֆլիսից Ջուլֆա		**Ջուլֆայից Թիֆլիս**	
Պօստ. գիշ.	1 ժ. 08 ր.	Պօստ. գիշ.	6 ժ. 48 ր.
Մ.-ապր. ցեր.	3 ժ. 16 ր.	Մ.-ապր. ցեր.	6 ժ. 54 ր.

*) Այս գնացքները երթևեկում են միայն պէտք եղած ժամանակ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—9½—2 ժ. ատամի հիւ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Օլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33.
(ա. օ.) 100—22

Առաջին Կովկասեան Պահեստ
ՍԵՐՄԵՐԻ
ԼԱՐՇԷ
Գոյութիւն ունի 1872 թւից
№ 23, Միխայլօվսկի պր., № 23
առաջարկում է
ՍԵՐՄԵՐ
բանջարանոցի
ծաղիկների
խոտերի
ծառերի
ԱԽԻԱԳՈՅՆ ՏԵՍԱԿԻ
ՓՈՐՁՎԱԾ
Ցայտնի ՇԵՐԱՄԻ ՍԵՐՄ Բոււ—Էռ—Տուր փեգլին է—6 մսխալը—2 րուբլի։ Գումարով գնողներին զեղչ։
(ա. օ.) 10—3

ОЖИРѢНІЕ
его послѣдствія и лѣченіе
соч. Д-ра Л. МАРКОНИ
Цѣна съ пересылкою 20 коп. (можно марками). Складъ изданія у
Евг. Беверъ, Москва
Покровка, д. Арбатскихъ.
(4, 12, 26, 10, 24) (54829) 5—3

Փորձված սերմեր
ՍԵՐՄԵՐ
ցանելու համար
ԲԱՆՋԱՐԱՆՈՑԱՅԻՆ
ԾԱՂԿԱՅԻՆ
ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
Պրէյսկուրանտը ուղարկվում է ձրի
Кавказское Т-во Сѣмянного Хозяйства Квеесъ и К-о
Тифлисъ, Михайловск. пр. № 55.
25—10

Զգուշացէ՛ք կեղծումներից
САНТАЛЪ
МИДИ
Պահանջե՛ք գրված լինի „Midy"
ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ
(Թոյլատրված Ռուսաստանում)
Չը կայ լաւագոյն միջոց, քան Սանտալ Միդին, պերեյոյի (հօնօրրէյ) ամենայարատև դէպքեր բժշկելու համար։
Սանտալ Միդիի յատկութիւնը և էական ցեխյի մաքրութիւնը թոյլատրում են գործածել առանց վնասելու մարսողական գործարաններին։
Պահեստը Ռուսաստանի գլխաւոր դեղատներում։
25—19
(շ. 1 ան. չ.)

Типографія „Экономія" Авака Мугдусіанопова съ С-мй. Большая Ванкская ул. д. Семинаріи № 3.